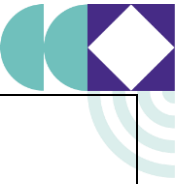

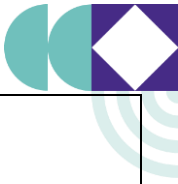
GESCHIEDENIS

Historisch referentiekader

<p>KO - Prehistorie</p> <p>De kleuters weten 5.1.1 hoe mensen tijdens de prehistorie overleefden en samenleefden.</p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: het gebruik van vuur, jagen, voedsel verzamelen, werktuigen (steen en been), grot- en muurschilderingen;• personen en groepen: kleine groep (stam). <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < prooi, vee, pijlpunt, mes, speer, bij ></p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen weten 5.1.1 hoe mensen tijdens de prehistorie met de natuur omgingen en samenleefden.</p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: rechtop lopen, taal, omgang met anderen, werktuigen (brons en ijzer), de eerste migraties, relaties tussen mens-dier-plant, leven op het ritme van dag/nacht/seizoenen;• plaatsen: Afrika (Riftvallei), Flores, Maasvallei, Çatalhöyük;• personen en groepen: complexere sociale groepen, Neanderthaler, Sapiens.	<p>L6</p>
<p>KO - Oudheid</p> <p>De kleuters weten 5.1.2 hoe mensen tijdens de oudheid overleefden en samenleefden.</p> <p><u>Egyptische samenleving</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: schrift (hiërogliefen, de Steen van Rosetta, papyrus), bouwen en begraven;• plaatsen: de Nijl, de piramides van Gizeh;• personen en groepen: boer, priester, farao. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < overstroming ></p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen weten 5.1.2 hoe mensen tijdens de oudheid overleefden, samenleefden en hoe ze dachten.</p> <p><u>Mesopotamië</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: standenmaatschappij, beroepsspecialisatie, slavernij, handel, irrigatielandbouw, spijkerschrift, epische verhalen;• plaatsen: stroomgebied van Tigris en Eufraat, stadstaat, ziggurat;• personen en groepen: slaafgemaakten, schriftgeleerde, koning;• gebeurtenissen: Codex Hammurabi, Gilgamesj-epos. <p><u>De Griekse wereld</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: mythologie, religie, filosofie, democratie, burgerrechten;• plaatsen: Athene, de Akropolis, de berg Olympos;• personen en groepen: de aristocratie, Socrates, Archimedes, Hippocrates, vrouwen in de Griekse oudheid;	<p>L6</p>

	<ul style="list-style-type: none">• gebeurtenissen: de wetten van Solon. <p><u>De Romeinen</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: imperialisme, identiteit en integratie, migratie, handel over lange afstanden, culturele uitwisseling, voedselproductie, dagelijks leven;• plaatsen: wegennetwerk, keukens, Rome, Pompeii, Carthago, Tongeren, Velzeke, Limes;• personen en groepen: Hannibal, Cornelia, Caesar, keizer Augustus, slaafgemaakten, de Kelten, Germanen, Constantijn;• gebeurtenissen: ontstaan van het christendom, Pax Romana. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < ratio, mythe, natuurgodsdienst, kleitablet, god, godin, offer ></p>	
KO - Middeleeuwen	<p>L4</p> <p>De leerlingen weten 5.1.3 hoe mensen tijdens de middeleeuwen overleefden, samenleefden en hoe ze dachten.</p> <p><u>De Arabische wereld</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: het ontstaan en de verspreiding van de islam, kennisontwikkeling, Arabische kunst;• plaatsen: Bagdad (huis van wijsheid);• personen en groepen: Al Ghazali, geleerden, kaliefen;• gebeurtenissen: schisma tussen sjiieten en soennieten; < de Slag van de Kameel >. <p><u>Europa</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: rurale en stedelijke samenleving, ziekten (de pest), agrarische (r)evolutie, handel, rechtspraak, machtsverhoudingen en ongelijkheid, christendom;• plaatsen: Brugge, Gent, kloosters en abdijen;• personen en groepen: Hildegard van Bingen, de Bourgondiërs, begijnen, gilde, ambachtslieden;• gebeurtenissen: de keure van Kortenberg, het drieslagstelsel. <p><u>Contacten tussen samenlevingen</u></p>	L6

	<ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: interculturele contacten;• plaatsen: Al-Andaluz, de moskee van Cordoba, het Alhambra, Dorestad;• personen en groepen: Maimonides, conversos, vikingen, Rollo de Noorman;• gebeurtenissen: de Reconquista, de belegering van Parijs. <i>< bv. handel tussen Vikingen en Arabieren, samenwerking tussen christenen, joden en moslims in Al-Andaluz ></i> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <i>< leerling, gezel, meester, koopman, ploeg, heiligendagen, monnik, non, de adel, de clerus, charter ></i></p>	
KO - De vroegmoderne tijd	L4 De leerlingen weten 5.1.4 hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. <u>Europa</u> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: religieuze conflicten, staatsvorming, imperialisme, boekdrukkunst;• plaatsen: Frankrijk, Duitse Rijk, Antwerpen;• personen en groepen: Karel V, Plantijn, Lodewijk XIV;• gebeurtenissen: de Vrede van Westfalen	L6 De leerlingen weten 5.1.1 hoe mensen in de vroegmoderne tijd overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. <u>Afrika</u> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: mondelinge tradities, religie, machtsverhoudingen, slavenhandel, staatsvorming;• plaatsen: de Kongostroom;• personen en groepen: Lukeni Lua Nimi, Portugese handelaren, Afonso I, Garcia II van Kongo;• gebeurtenissen: de oprichting van het Kongo-koninkrijk, introductie van het Christendom. <u>Contacten tussen samenlevingen</u> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: uitwisseling van ideeën in kunst, wetenschap en kosmologie,• wereldimperialisme, Atlantische driehoekshandel;• plaatsen: zijderoutes, handelspost, kolonie;• personen en groepen: slaafgemaakten, zeevaarders, Vermeer, Columbus, de West-Indische Compagnie, La Malinche;• gebeurtenissen: het rondenvan Kaap de Goede Hoop. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <i>< ritueel, ceremonie ></i></p>
KO - De moderne tijd	L4	L6

		<p>De leerlingen weten</p> <p>5.1.2 hoe mensen tijdens de moderne tijd met de natuur omgingen, overleefden, samenleefden en dachten.</p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: industriële en agrarische revolutie, effecten van verstedelijking op leef- en werkomstandigheden, leven op het ritme van de klok, migratie, imperialisme, veranderende grenzen, grondwetten, emancipatie;• plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen:<ul style="list-style-type: none">○ de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, het Burgerlijk Wetboek van Napoleon, de Belgische Grondwet, de Bloednacht in Leuven;○ Charleroi, arbeiders en opdrachtgevers, Lieven Bauwens, Emilie Claeys, landschapsverandering (terrils, kleiputten, kanalen, spoorwegen), landverhuizers;○ conferentie van Berlijn, de Onafhankelijke Kongostaat, Union Minière du Haute-Katanga, Paul Panda Farnana;○ Begraafplaatsen, monumenten en gedenktekens van de Eerste Wereldoorlog, Verdrag van Versailles.
<p>KO - De hedendaagse tijd</p> <p>De kleuters weten</p> <p>5.1.3 hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden.</p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: veranderingen in het straatbeeld, het interieur van een woning, technologie;• plaatsen, personen en groepen:<ul style="list-style-type: none">○ eigen woning, eigen stad, dorp of straat;○ familieherinneringen uit de kindertijd. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < radio, tv, computer, keukenapparatuur, speelgoed, meubels, vervoer, school ></p>	<p>L4</p>	<p>L6</p> <p>De leerlingen weten</p> <p>5.1.3 hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden.</p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: internationale rivaliteit en samenwerking; vrouwenemancipatie, burgerrechten; informatie-, communicatie- en technologierevoluties, ruimte-exploratie;• plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen:<ul style="list-style-type: none">○ het Fort van Breendonk en de Kazerne Dossin, verzetsstrijders en collaborateurs;○ Verenigde Naties, Europese Unie, de Muur van Berlijn;○ Rosa Parks, gastarbeiders, de pil, stemrecht voor vrouwen, homohuwelijk;○ Neil Armstrong, het internet.
<p>KO - Bronnengebruik</p>	<p>L4</p>	<p>L6</p>

<p>De kleuters kunnen 5.2.1 soorten bronnen vanuit de bestudeerde samenlevingen benoemen:</p> <ul style="list-style-type: none">• beenderen, fossielen, werktuig, rotsschildering, graf;• standbeeld, foto, dagboek, brief.	<p>De leerlingen kunnen 5.2.4 diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de oudheid, de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd noemen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < Geschreven bronnen: manuscript, kroniek, verslag, mythe, wetboek, graffiti Materiële bronnen: sieraden, ruïne, afval, gebouw, mozaïek, fresco, standbeeld, monument, grafgraven Mondelinge tradities: verhalen, plaatsnamen, familienamen ></p>	<p>De leerlingen kunnen 5.2.1 aangereikt bewijs uit bronnen gebruiken bij het antwoorden op historische vragen. 5.2.2 diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de vroegmoderne, moderne en hedendaagse tijd noemen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < Geschreven bronnen: krant, verdrag, overlijdensbericht Materiële bronnen: huis, industrieel gebouw, openbaar gebouw, designobject, huishoudelijk artefact, graf Mondelinge tradities: lied, spreekwoord, gezegde Audiovisuele bronnen: film, documentaire, nieuws ></p>
<p>KO - Historisch redeneren</p> <p>De kleuters kunnen 5.2.2. enkele veranderingen tussen verleden en heden opnoemen.</p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen kunnen 5.2.5 De leerlingen kunnen gelijkenissen en verschillen onderscheiden binnen en tussen bestudeerde samenlevingen.</p> <p>< bv. vergelijking van Mesopotamische en Egyptische samenlevingen; of vergelijking van ervaringen van mannen en vrouwen, boeren en reizende kooplieden, binnen Mesopotamië ></p> <p>5.2.6 aspecten van verandering en continuïteit bespreken.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < verandering, constant, voortdurend ></p> <p>5.2.7 oorzaken en gevolgen van een gebeurtenis of een ontwikkeling verklaren.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < redenen, resultaat, oorzaak, gevolg ></p>	<p>L6</p> <p>De leerlingen kunnen 5.2.3 typische historische vragen stellen met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none">• continuïteit-verandering; < bv. wat veranderde er voor vrouwen in de 20e eeuw? >• oorzaak-gevolg. < bv. welke impact had de Europese handel op het Kongo-koninkrijk?, waarom werd de Muur van Berlijn afgebroken? > <p>5.2.4 hun gedachten ordenen om typische historische vragen te beantwoorden met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none">• continuïteit-verandering;• oorzaak-gevolg.
<p>KO - Perspectieven</p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen kunnen 5.2.8 een onderscheid tussen een perspectief van mensen in het verleden en een hedendaags perspectief op het verleden begrijpen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < hedendaags, retrospectief ></p>	<p>L6</p> <p>De leerlingen kunnen 5.2.5 hun historische kennis gebruiken om vragen te stellen over de perspectieven van mensen en groepen in het verleden.</p> <p>< bv. waarom was het zo belangrijk voor Afonso I dat zijn zoon bisschop was?, waarom schafte de Europese clerus de Congolese bisschopszetel gauw terug af?, waarom stelde</p>

Pieter Bruegel de Oude "de Korenoogst" voor als erg hard werken en armoedig? >

5.2.6 redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen en ontwikkelingen in het verleden verwoorden vanuit verschillende perspectieven.

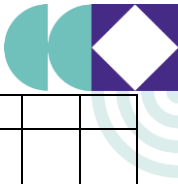
Woordenschat (richtinggevend):

- mening, feit; doel, maker; invloed, betekenis; lokaal, regionaal, mondiaal; winnaar, verliezer; voordeel, nadeel; geslacht, macht >

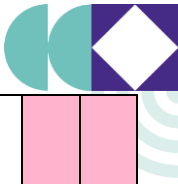
Historische periodes

Prehistorie

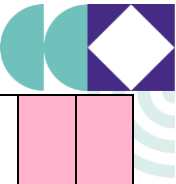
MD/GO!	🚩	🔗	Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
KO 5.1.1			GE.001		Herkennen hoe mensen in de prehistorie leefden en overleefden.									
KO 5.1.1			GE.002		<p>Illustreren hoe mensen tijdens de prehistorie leefden.</p> <p>MIA De prehistorie: ontwikkelingen: voedsel verzamelen en jagen</p> <p>Te hanteren begrippen de prooi, jagen, het voedsel, verzamelen, op jacht</p>									
KO 5.1.1			GE.003		<p>Illustreren hoe mensen tijdens de prehistorie leefden.</p> <p>MIA De prehistorie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: het gebruik van vuur, werktuigen, grot- en muurschilderingen personen en groepen: kleine groep (de stam) <p>Te hanteren begrippen het vuur, het mes, de speer, de bijl, de pijlpunt, het vee, de muurschildering, de grot, de steen, het been</p>									
KO 5.2.1	GE.11 5 GE.11 6		GE.004		<p>Benoemen bronnen uit de prehistorie.</p> <p>MIA Bronnen: beenderen fossielen werktuig</p>									

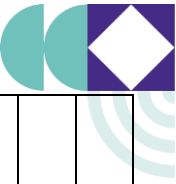
				rotsschildering																
L4 5.1.1			GE.005		Beschrijven hoe mensen tijdens de prehistorie leefden. MIA <i>De prehistorie:</i> <ul style="list-style-type: none">ontwikkelingen: rechtop lopen, taal, omgang met anderen, werktuigen (brons en ijzer)plaatsen: Maasvallei Te hanteren begrippen het werktuig, het brons, het ijzer, de Maasvallei, de vallei, de rivier, rechtop lopen, samen, samenleven, de taal, spreken															
L4 5.1.1	AA.18 8 AA.17 2 BU.13 8		GE.006		Beschrijven hoe mensen tijdens de prehistorie leefden. MIA <i>De prehistorie:</i> <ul style="list-style-type: none">ontwikkelingen: de eerste migraties, relaties tussen mens-dier-plant, leven op het ritme van dag/nacht/seizoenenplaatsen: Afrika (Rift-vallei), Flores, Catal Höyükpersonen en groepen: complexere sociale groepen, Sapiens, de Neanderthaler Te hanteren begrippen de nomade, de verzamelaar, de landbouw, het gewas, het getemde dier, de migratie, leven op ritme van natuur, de mensachtige, de mens ontwikkelt, de nederzetting, de landbouwgemeenschap, het dorp															
			GE.007		Beschrijven hoe mensen doorheen de prehistorie ontwikkelden. Voorbeelden <i>Ontwikkelingen:</i> <ul style="list-style-type: none">rechtop lopen: Dit gaf mensen een beter overzicht van hun omgeving en maakte hun handen vrij voor werktuigen en gebaren. Dit proces begon in Afrika (Rift-vallei), de regio waar de eerste mensen zich ontwikkelden.ontwikkeling van taal: Communicatie verbeterde, wat samenwerking en sociale banden versterkte. Neanderthalers hadden waarschijnlijk een vorm van taal en Homo Sapiens perfectioneerde deze, wat hen hielp in hun migraties naar nieuwe gebieden.complexere omgang met anderen: Sociale groepen werden groter en structuren werden complexer, zoals in Catal Höyük, een vroege nederzetting waar mensen permanent gingen wonen.															

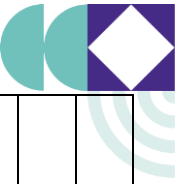
				<ul style="list-style-type: none"> • werktuigen van brons en ijzer: Mensen begonnen geavanceerdere werktuigen en wapens te maken, wat hun overleving en landbouw verbeterde. Dit speelde een rol in veel gebieden, waaronder de Maasvallei, waar vroege gemeenschappen zich vestigden. • eerste migraties: Mensen verspreidden zich vanuit Afrika (Rift-vallei) naar andere delen van de wereld, waaronder Flores, waar een aparte mensensoort, Homo floresiensis, leefde. • relaties tussen mens, dier en plant: Ze begonnen dieren te domesticeren en gewassen te verbouwen, wat leidde tot een sedentaire levensstijl. Neanderthalers leefden nauw samen met hun omgeving en pasten zich aan koude klimaten aan. • leven in het ritme van dag en nacht en seizoenen: Mensen leerden zich aan te passen aan het klimaat en de cycli van de natuur, waardoor ze effectiever konden jagen, verzamelen en uiteindelijk landbouw ontwikkelen. 												
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 8	GE.008		Vergelijken de prehistorie met het heden.											
L4 5.2.4 L4 5.2.6	LL.098	GE.13 1	GE.009		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen uit de prehistorie.											
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4 GE.13 5 GE.13 6	GE.010		Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de prehistorie. MIA <i>Formuleren:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> ○ aspecten die veranderen (verandering) ○ aspecten die continu zijn (continuïteit) 											
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.011		Vergelijken een perspectief van mensen in de prehistorie met een hedendaags perspectief. Voorbeeld Manu zegt: "In de prehistorie dachten mensen dat onweer iets was dat de goden deden omdat ze boos waren. Nu weten wij dat het komt door elektriciteit in de lucht. Zij konden het niet weten, want er was geen wetenschap of elektriciteit zoals wij die nu hebben. Wij kunnen dingen meten met machines, zij moesten alles verklaren met wat ze zagen of dachten."											

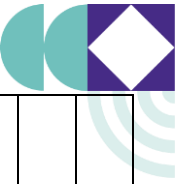
L6 5.2.4	LL.080 GE.13 5	GE.13 6	GE.012		Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de prehistorie. MIA <i>Historische vragen:</i> oorzaak-gevolg continuïteit versus verandering												
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.013		Formuleren historische vragen bij de prehistorie. MIA <i>Historische vragen:</i> oorzaak-gevolg continuïteit versus verandering Voorbeelden <i>Oorzaak gevolg:</i> Waarom zijn mensen gestopt met jagen en verzamelen? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Wat veranderde er aan hun manier van wonen toen de mensen in de prehistorie boer werden?												
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.014		Formuleren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de prehistorie vanuit verschillende invalshoeken.												
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.015		Formuleren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de prehistorie.												
L6 5.2.1	GE.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.016		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de prehistorie.												
KO 5.1.1 L4 5.1.1			GE.017		Tonen hun kennis van de prehistorische tijd in verschillende contexten. Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> Isla bespreekt tijdens de les over het classificeren van organismen de uiterlijke kenmerken en de eetgewoontes van de prehistorische mensen. Bilal maakt samen met zijn klas een kampvuur en legt uit hoe vuur in de prehistorie werd gemaakt en waarom het zo belangrijk was voor de prehistorische mens. 												
Oudheid																	
MD/GO!			Nr.	E/E/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
KO 5.1.2			GE.018		Herkennen hoe mensen in de oudheid leefden.												

KO 5.1.2			GE.019		<p>Illustreren hoe mensen tijdens de oudheid leefden.</p> <p>MIA <i>De oudheid - Egyptische samenleving:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: begraven • plaatsen: Egypte, de piramides • personen en groepen: farao <p>Te hanteren begrippen de overstroming, de piramide, begraven, de farao</p>										
KO 5.1.2	NL.12 5	AA.02 3	GE.020		<p>Illustreren hoe mensen tijdens de oudheid leefden.</p> <p>MIA <i>De oudheid - Egyptische samenleving:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: schrift (hiërogliefen, de Steen van Rosetta, papyrus) • plaatsen: de piramides van Gizeh, de Nijl • personen en groepen: boer, priester, farao <p>Te hanteren begrippen Egypte, het schrift, de papyrus, het schrijven op steen, krassen, de Nijl</p>										
KO 5.2.1	GE.11 4 GE.11 5 GE.11 6		GE.021		<p>Benoemen bronnen uit de oudheid.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen: hiërogliefen op tempels • materiële bronnen: tempels, piramiden, sieraden, wapens <p>Te hanteren begrippen de tempel, het wapen, het juweel, schrijven</p>										
L4 5.1.2			GE.022		<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de oudheid ontwikkelden.</p> <p>MIA <i>De oudheid - de Romeinen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: imperialisme, migratie, handel over lange afstanden, culturele uitwisseling, voedselproductie, dagelijks leven • plaatsen: wegennetwerk, keukens, Rome, Tongeren • gebeurtenissen: ontstaan van het christendom <p>Te hanteren begrippen</p>										

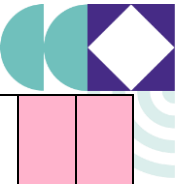

				de Romeinen, Rome, Tongeren, de god, de godin, de (eerste) wegen, de heirbaan, de handel, kopen, verkopen, de keuken, een groot rijk met één leider, het geloof, het christendom, lange reizen maken, verhuizen, het Romeinse bad, het eten, de eetgewoonte, het toilet, de centrale verwarming										
L4 5.1.2			GE.023	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de oudheid ontwikkelden.</p> <p>MIA</p> <p><i>De oudheid – Mesopotamië:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: standenmaatschappij, beroepsspecialisatie, slavernij, handel • plaatsen: stroomgebied van Tigris en Eufraat, stadstaat • personen en groepen: slaafgemaakten, koning • gebeurtenissen: Gilgamesj-epos <p><i>De oudheid - de Griekse wereld:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: mythologie, religie • plaatsen: Athene, de Akropolis, de berg Olympus <p>Te hanteren begrippen</p> <p>de koning, de priester, de schriftgeleerde, de handelaar, de ambachtslui, de boer, de slaaf, de slavernij, de standen, arm en rijk, de Griekse wereld, Mesopotamië, de rivier, de stroom, het stroomgebied, de Tigris, de Eufraat, de stadstaat, de mythe, de godsdienst, de berg Olympus, Athene, de Akropolis, het hoogste punt van de stad, de tempel Parthenon, de hoge heuvel, de heilige plaats, de godin Athena</p>										
L4 5.1.2	BU.01 8, BU.01 7		GE.024	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de oudheid ontwikkelden.</p> <p>MIA</p> <p><i>De oudheid - de Griekse wereld:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: filosofie, democratie, burgerrechten • plaatsen: Athene • personen en groepen: de aristocratie, Socrates, Archimedes, Hippocrates, vrouwen in de Griekse oudheid • gebeurtenissen: de wetten van Solon <p><i>De oudheid - De Romeinen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: identiteit en integratie • plaatsen: Rome, Pompeii, Carthago, Velzeke, Limes • personen en groepen: Hannibal, Cornelia, Caesar, keizer Augustus, slaafgemaakten, de Kelten, Germanen, Constantijn • gebeurtenissen: Pax Romana 										

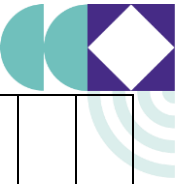

				<p>Te hanteren begrippen</p> <p>de Grieken, de Romeinen, de aristocratie, de machtige familie, de filosoof, de slimme man, Socrates, de uitvinder (wiskunde, techniek), Archimedes, de dokter, Hippocrates, de wet, de regel, de wetten van Solon, de rechten, de burger, de Griekse vrouw (Oudheid), de huisvrouw, het vrouwenrecht, tijd van vrede, Hannibal, Cornelia, Caesar, keizer Augustus, Constantijn, de kerk, de Kelten, de dappere krijger, de Germanen, Rome, Pompeii, Carthago, Velzeke, Limes</p>										
L4 5.1.2			GE.025	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de oudheid ontwikkelden.</p> <p>MIA</p> <p><i>De oudheid – Mesopotamië:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: irrigatielandbouw, spijkerschrift, epische verhalen (over helden en goden) • plaatsen: ziggoerat (grote tempel) • personen en groepen: schriftgeleerde • gebeurtenissen: Codex Hammurabi (een van de eerste wetboeken met 282 wetten voor de Babyloniërs) <p>Te hanteren begrippen</p> <p>de irrigatie, de landbouw, de bevoeiing, het graven van kanalen en sloten, het spijkerschrift, het stokje, de kleitablet, de grote tempel, het offer, de wetten en regels, “oog voor oog, tand voor tand”, het wetboek, de mythe</p>										
L4 5.2.4	GE.11 7		GE.026	<p>Benoemen relevante bronnen voor de oudheid.</p> <p>MIA</p> <p><i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen: Mesopotamië: inscripties in tempels, wetboek, Rome/Griekenland: historische verslagen, mythes en dagboeken in oud-Grieks en Latijn, Romeinse cijfers I – V – X – L – C – D – M • beeldende bronnen: Rome/Griekenland: standbeelden, mozaïek, beschilderde vazen • materiële bronnen: tempels, theaters, badhuizen, Romeinse heirwegen, aardewerk, sieraden 										
			GE.027	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de oudheid ontwikkelden.</p> <p>Voorbeelden</p> <p><i>De oudheid – Mesopotamië:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • de samenleving was hiërarchisch: Koningen heersten over stadstaten en schriftgeleerden gebruikten het spijkerschrift. Slaafgemaakten werkten vooral in de irrigatielandbouw langs de Tigris, Eufrat en Nijl. 										

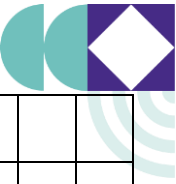
				<ul style="list-style-type: none"> De Codex Hammurabi bepaalde strenge wetten, terwijl het Gilgamesj-epos een vroeg heroïsch verhaal was. Mensen aanbaden goden en bouwden ziggoerats als tempels binnen hun stadstaat. <p><i>De oudheid - de Griekse Wereld:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> De Grieken geloofden in goden zoals Zeus op de berg Olympos en brachten offers. Sokrates en Archimedes hielpen de ontwikkeling van de ratio. In Athene, bij de Akropolis, ontstond democratie. Hippocrates legde de basis voor geneeskunde. Solons wetten hervormden het bestuur en vergrootten burgerrechten. <p><i>De oudheid - de Romeinen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Rome breidde zijn rijk uit en kwam in contact met Kelten en Germanen. Constantijn verspreidde later het christendom. Via het wegennetwerk reisden goederen tussen Rome, Pompeii, Carthago, Tongeren en Velzeke. Keukens waren geavanceerd en sociale structuren bepaalden het dagelijks leven. Keizer Augustus zorgde voor de Pax Romana, Hannibal vocht tegen Rome, Cornelia had invloed als vrouw, en Caesar transformeerde de republiek tot een keizerrijk. 														
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 8	GE.028		Vergelijken de oudheid met het heden.													
L4 5.2.4	LL.098	GE.13 1	GE.029		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen uit de oudheid.													
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4 GE.13 5 GE.13 6	GE.030		Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de oudheid.													
					<p>MIA</p> <p><i>Formuleren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> oorzaak-gevolg continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> aspecten die veranderen (verandering) aspecten die continu zijn (continuïteit) 													
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.031		Vergelijken een perspectief van mensen in de oudheid met een hedendaags perspectief.													
					<p>Voorbeeld</p> <p>Neo zegt: "In het oude Rome vonden ze het normaal dat sommige mensen slaven waren en geen rechten hadden. Nu vinden wij dat iedereen gelijk is en recht heeft op vrijheid."</p>													
L6 5.2.4	LL.080 GE.13 5	GE.13 6	GE.032		Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de oudheid.													
					<p>MIA</p>													

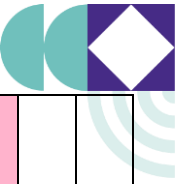
					<p><i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <p>Voorbeelden <i>Oorzaak-gevolg:</i> Hoe komt het dat het Romeinse Rijk zo groot werd? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Welke dingen uit de Romeinse tijd gebruiken we vandaag nog?</p>													
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.033		Formulieren historische vragen bij de oudheid. MIA <i>Historische vragen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering 													
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.034		Formulieren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de oudheid vanuit verschillende invalshoeken.													
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.035		Formulieren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de oudheid.													
L6 5.2.1	GE.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.036		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de oudheid.													
KO 5.1.2 L4 5.1.2			GE.037		Tonen hun kennis van de oudheid in verschillende contexten. Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> • Bij actuele berichtgeving over het Midden-Oosten herkent Marcel dat dit een regio en beschaving is die floreerde in de oudheid. • Zeno legt tijdens de les over verkiezingen en de democratie in ons land, de herkomst van de bestuursvorm democratie uit. 													
Middeleeuwen																		
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn													
			GE.038		Herkennen hoe mensen in de middeleeuwen leefden.													
			GE.039		Illustreer hoe mensen tijdens de middeleeuwen leefden. MIA <i>De middeleeuwen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • de tijd van burchten en steden 													

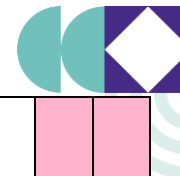
				<ul style="list-style-type: none"> Mensen bouwden burchten. De bevolking woonde daarrond. Ridders beschermden de burchten. Ridders hadden verschillende manieren om zich te verdedigen. <p>Te hanteren begrippen de ridder, de heer, de boer, de burcht, de spelen</p>										
	GE.11 4 GE.11 5 GE.11 6		GE.040	<p>Benoemen bronnen uit de middeleeuwen.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i> materiële bronnen: burchten, kasteelruïnes, harnassen, zwaarden</p>										
L4 5.1.3			GE.041	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de middeleeuwen leefden.</p> <p>MIA <i>De middeleeuwen:</i> ontwikkelingen: rurale versus stedelijke samenlevingen</p> <p>Te hanteren begrippen het ambacht, de gemeenschap, samenleven op het platteland, samenleven in de stad</p> <p>Voorbeelden <i>Ambachtslieden:</i> de smid, de schoenmaker, de wever, de drukker, de naaister, de pottenbakker, de hoefsmid</p>										
L4 5.1.3			GE.042	<p>Illustreren hoe mensen tijdens de middeleeuwen leefden en dachten.</p> <p>MIA <i>De middeleeuwen – Europa:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: rurale en stedelijke samenleving, ziekten (de pest), handel, christendom plaatsen: Brugge, kloosters en abdijen (bidden, werken, schrijven) personen en groepen: Hildegard van Bingen (Duitse componiste en auteur, de theologe, de wetenschapper, de verdediger voor gelijke rechten), begijnen (helpen van zieken en armen), gilde (vereniging van mensen met hetzelfde beroep), ambachtslieden <p>Te hanteren begrippen het platteland, de stad, de zieke, de pest, de handel, het ambacht, de markt, het schip, Brugge, de handelsstad, de koopman, de gezel/ de leerling, textiel, de priester, de non,</p>										

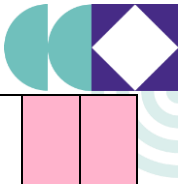
				de monnik, de abdij, het klooster, de begijn, de gilde, het atelier, de winkel, Hildegard van Bingen, arm, rijk, de adel																		
L4 5.1.3			GE.043	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de middeleeuwen leefden en dachten.</p> <p>MIA</p> <p><i>De middeleeuwen - Europa:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: agrarische (r)evolutie, rechtspraak, machtsverhoudingen en ongelijkheid• plaatsen: Brugge, Gent• personen en groepen: de Bourgondiërs (belangrijke heersers in de lage landen)• gebeurtenissen: de keure van Kortenberg (1312, de keure/ het recht), het drieslagstelsel (de gewassen, de braakliggende grond, om de drie jaren) <p>Te hanteren begrippen</p> <p>de landbouw, de macht, de ongelijkheid, het drieslagstelsel, de rechtspraak, de straf, de keure van Kortenberg, de Bourgondiër, het charter</p>																		
L4 5.1.3			GE.044	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de middeleeuwen leefden en dachten.</p> <p>MIA</p> <p><i>De middeleeuwen – de Arabische wereld:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: het ontstaan en de verspreiding van de islam, kennisontwikkeling, Arabische kunst• plaatsen: Bagdad (huis van wijsheid: huis voor wetenschappers en filosofen)• personen en groepen: Al Ghazali (Islamitische filosoof, jurist), geleerden, kaliefen (leider van een Islamitisch grondgebied)• gebeurtenissen: schisma tussen sjiieten en soennieten: een splitsing binnen de islam i.v.m. de opvolger voor profeet Mohammed <p><i>De middeleeuwen - contacten tussen samenlevingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• ontwikkelingen: interculturele contacten• plaatsen: Al-Andaluz, de moskee van Cordoba (Spanje), het Alhambra (Granada - Spanje, een groot paleis), Dorestad (een handelsstad)• personen en groepen: Maimonides (de Joodse arts), conversos (van geloof veranderen), vikingen, Rollo de Noorman• gebeurtenissen: de Reconquista (de herovering /overheersing van christelijke koninkrijken en het verdrijven van moslims), de belegering van Parijs (aanvallen op stad Parijs door Noormannen). <p>Te hanteren begrippen</p>																		

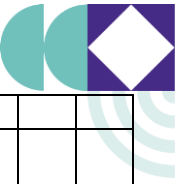
				<p>de islam, de Arabische kunst, Bagdad, het huis van wijsheid, de geleerde, de kalief, Al Ghazali, het shisma, de viking, de Noormannen, de belegering, de verovering, de herovering, de moskee, Rollo De Noorman, Maimonides, conversos, het Alhambra, De moskee van Cordoba, Dorestad</p> <p>Voorbeelden <i>De Arabische wereld:</i> de Slag van de Kameel: begin van splitsing in sjiieten en soennieten <i>Contacten tussen samenlevingen:</i> handel tussen Vikingen en Arabieren, samenwerking tussen christenen, joden en moslims in Al-Andaluz</p>														
L4 5.1.3	GE.11 7		GE.045	<p>Benoemen relevante bronnen voor de middeleeuwen.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen: ridderverhalen, dierenverhalen, religieuze boeken • beeldende bronnen: wandtapijten, fresco's in kerken • materiële bronnen: burchten, stadspoorten en -muren, kerken/kathedralen, wapens, sieraden, gebruiksvoorwerpen 														
			GE.046	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de middeleeuwen ontwikkelden.</p> <p>Voorbeelden <i>De middeleeuwen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • de Arabische wereld bloeit: De islam verspreidt zich snel, kennisontwikkeling floreert in het Huis van Wijsheid in Bagdad en de Arabische kunst bereikt nieuwe hoogten. Intellectuelen zoals Al Ghazali en de kaliefen beïnvloeden het denken, terwijl het schisma tussen sjiieten en soennieten de religieuze en politieke wereld tekent. • Europa verandert: De samenleving evolueert van een landelijke naar een stedelijke structuur. Handel en ambachten groeien, terwijl kloosters en abdijen een belangrijke rol spelen in kennis en religie. De pest veroorzaakt enorme sterfte, de Bourgondiërs vestigen hun macht en de Keure van Kortenberg bevordert rechtspraak. • contacten tussen culturen: In Al-Andaluz werken christenen, joden en moslims samen en delen hun kennis. De moskee van Córdoba en het Alhambra tonen culturele uitwisseling, terwijl Vikingen handel drijven met Arabieren en Rollo de Noorman zich vestigt in Europa. De Reconquista verandert de macht in Spanje. • technologische en economische vooruitgang: Het drieslagstelsel verbetert de landbouwproductie, waardoor Europa groeit. Nieuwe handelsroutes en steden 														

				<p>zoals Brugge en Gent worden centra van economische activiteit, terwijl gilden en ambachtslieden de samenleving vormgeven.</p> <ul style="list-style-type: none"> denken en geloof: Het christendom domineert Europa en beïnvloedt kunst, wetenschap en het dagelijks leven. Personen zoals Hildegard van Bingen brengen kennis en spiritualiteit samen, terwijl interculturele ontmoetingen in plaatsen zoals Dorestad zorgen voor nieuwe ideeën en inzichten. 														
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 8	GE.047		Vergelijken de middeleeuwen met het heden.													
L4 5.2.4	LL.098	GE.13 1	GE.048		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen van de middeleeuwen.													
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4 GE.13 5 GE.13 6	GE.049		<p>Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de middeleeuwen.</p> <p>MIA <i>Formuleren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> oorzaak-gevolg continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> aspecten die veranderen (verandering) aspecten die continu zijn (continuïteit) 													
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.050		<p>Vergelijken een perspectief van mensen in de middeleeuwen met een hedendaags perspectief.</p> <p>Voorbeeld Saskia zegt: "In de middeleeuwen dachten mensen dat er pest was omdat God boos was. Nu weten we dat het door bacteriën komt die via ratten en vlooiën verspreid worden. Wij gebruiken vaccins en medicijnen om ziekten te bestrijden, zij wisten nog niet hoe dat werkte."</p>													
L6 5.2.4	LL.080 GE.13 5	GE.13 6	GE.051		<p>Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de middeleeuwen.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> oorzaak-gevolg continuïteit versus verandering 													
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.052		<p>Formuleren historische vragen bij de middeleeuwen.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p>													

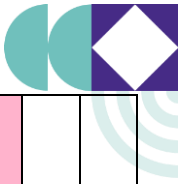
					<ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <p>Voorbeelden <i>Oorzaak-gevolg:</i> Waarom bouwden mensen burchten in de Middeleeuwen, en wat veranderde daardoor in hoe mensen leefden? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Welke dingen in de handel zijn hetzelfde gebleven sinds de Middeleeuwen en welke zijn er veranderd?</p>												
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.053		Formuleren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de middeleeuwen vanuit verschillende invalshoeken.												
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.054		Formuleren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de middeleeuwen.												
L6 5.2.1	GE.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.055		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de middeleeuwen.												
L4 5.1.3			GE.056		Tonen hun kennis van de historische periode van de middeleeuwen in verschillende contexten. Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> • In steden zoals Brussel, Leuven en Antwerpen herkent Nour sporen uit de Middeleeuwen. • Bij het bezoeken van een schoenhersteller vertelt Manon over de verschillende ambachten die in de middeleeuwen ontstonden en hoe die evolueerden. 												
Vroegmoderne tijd																	
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
			GE.057		Herkennen hoe mensen in de vroegmoderne tijd leefden.												
			GE.058		Illustreren hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd leefden. MIA <i>De vroegmoderne tijd:</i> De boekdrukkunst ontstond waardoor kennis gemakkelijker verspreid kon worden. Er werden grote schepen ontwikkeld om op volle zee te varen en zo werden andere landen en gebieden ontdekt. Te hanteren begrippen												

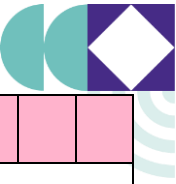
				het boek, drukken, het schip, de zee, de haven, de zeevaart													
	GE.11 4 GE.11 5 GE.11 6		GE.059	<p>Benoemen bronnen uit de vroegmoderne tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> geschreven bronnen: boeken; beeldende bronnen: schilderijen materiële bronnen: zeilschepen 													
L4 5.1.4			GE.060	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd leefden en dachten.</p> <p>MIA <i>De vroegmoderne tijd – Europa:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: boekdrukkunst plaatsen: Antwerpen, Frankrijk personen en groepen: Plantijn, Lodewijk XIV (de Zonnekoning) <p>Te hanteren begrippen de boekdrukkunst, Plantijn, Lodewijk XIV</p>													
L4 5.1.4			GE.061	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd leefden en dachten.</p> <p>MIA <i>De vroegmoderne tijd – Europa:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: religieuze conflicten (tussen christenen en reformisten), staatsvorming, imperialisme (een imperium, je invloed en macht uitbreiden) plaatsen: Duitse Rijk personen en groepen: Karel V (keizer van Duitse Rijk) gebeurtenissen: de Vrede van Westfalen (landen mochten kiezen welke godsdienst ze wilden, er kwamen grenzen tussen landen, elk land had eigen regels) <p>Te hanteren begrippen het conflict, de staatsvorming, het rijk/het imperium, keizer Karel V, de landsgrens</p>													
L4 5.1.4	GE.11 7		GE.062	<p>Benoemen relevante bronnen voor de vroegmoderne tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> geschreven bronnen: boeken; beeldende bronnen: schilderijen materiële bronnen: gebruiksvoorwerpen, drukpersen 													
L6 5.1.1			GE.063	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd leefden en dachten.</p> <p>MIA <i>De vroegmoderne tijd – Afrika:</i></p>													

				<ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: mondelinge tradities, religie, machtsverhoudingen, slavenhandel, staatsvorming • plaatsen: de Kongostroom (belangrijke Afrikaanse rivier voor handel) • personen en groepen: Lukeni Lua Nimi (eerste koning en stichter van het Koninkrijk Kongo), Portugese handelaren, Afonso I (een koning van het Koninkrijk Kongo, de slavenhandel), Garcia II van Kongo (koning van Kongo die aan slavenhandel deed) • gebeurtenissen: de oprichting van het Kongo-koninkrijk, introductie van het Christendom <p><i>De vroegmoderne tijd - contacten tussen samenlevingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: uitwisseling van ideeën in kunst, wetenschap en kosmologie, wereldimperialisme, Atlantische driehoekshandel (handelsstelsel tussen drie werelddelen, m.n. Europa, Afrika en Amerika) • plaatsen: zijderoutes, handelspost, kolonie • personen en groepen: slaafgemaakten, zeevaarders, Vermeer, Columbus, de West-Indische Compagnie, La Malinche (Mexicaanse tolk die meereisde met Spaanse ontdekkingsreiziger Cortés, de symbolische moeder van het Mexicaanse volk, symbool voor koloniale botsing en culturele vermenging) • gebeurtenissen: het ronden van Kaap de Goede Hoop <p>Te hanteren begrippen de traditie, de Kongostroom, de handelaar, Lukeni Lua Nimi, de stichter, de slavenhandel, het koninkrijk Kongo, de driehoekshandel, de zijderoute, Columbus, Vermeer, La Malinche, de ontdekkingsreis, de zeevaarder, Kaap de Goede Hoop</p>										
L6 5.1.1	GE.11 8		GE.064	<p>Benoemen relevante bronnen voor de vroegmoderne tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen: pamfletten, boeken over wetenschap en religie, literatuur, wetteksten • beeldende bronnen: schilderijen, standbeelden, (geografische) kaarten • materiële bronnen: kerken, paleizen, meubels, kleding, gebruiksvoorwerpen 										
L6 5.1.1			GE.065	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de vroegmoderne tijd ontwikkelden.</p> <p>Voorbeelden <i>De vroegmoderne tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Afrika: tradities en macht: Mondelinge overlevering blijft cruciaal voor kennisoverdracht. Religie en machtsstructuren veranderen met de komst van het Christendom, geïntroduceerd door Portugese handelaren. Het Kongo-koninkrijk wordt gesticht onder Lukeni Lua Nimi, later bestuurd door Afonso I en Garcia II. 										

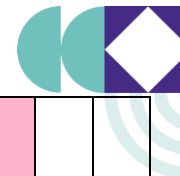
					<ul style="list-style-type: none"> • slavenhandel en staatsvorming: De Atlantische slavenhandel beïnvloedt politieke en sociale structuren langs de Kongostroom, waarbij Afrikaanse leiders en Europese handelaren betrokken raken. Lokale koninkrijken moeten omgaan met koloniale druk en interne machtsverhoudingen. • uitwisseling van kennis en cultuur: Via handelsroutes zoals de zijderoutes en koloniale handelsposten worden ideeën over kunst, wetenschap en religie gedeeld tussen continenten. Zeevaarders en ontdekkingsreizigers, waaronder Columbus en de West-Indische Compagnie, spelen hierin een belangrijke rol. • Wereldimperialisme: Europese mogendheden vestigen kolonies en breiden hun invloed uit, waarbij Afrikaanse en inheemse samenlevingen worden beïnvloed door nieuwe economische en politieke systemen. Dit leidt tot grootschalige sociale veranderingen. • rituelen en ontdekkingen: Ceremonies blijven een belangrijk onderdeel van samenlevingen, waarbij traditionele en nieuwe culturele invloeden worden vermengd. Het ronden van Kaap de Goede Hoop markeert een keerpunt in wereldwijde handelsroutes en Europese expansie. 													
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 6 GE.12 8	GE.066		Vergelijken de vroegmoderne tijd met het heden.													
L4 5.2.4 L4 5.2.6	LL.098	GE.13 1	GE.067		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen van de vroegmoderne tijd.													
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4 GE.13 5 GE.13 6	GE.068		<p>Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de vroegmoderne tijd.</p> <p>MIA <i>Formuleren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> ○ aspecten die veranderen (verandering) ○ aspecten die continu zijn (continuïteit) 													
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.069		<p>Vergelijken een perspectief van mensen in de vroegmoderne tijd met een hedendaags perspectief.</p> <p>Voorbeeld</p>													

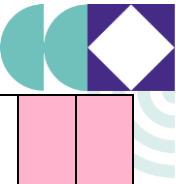
					Jerome zegt: "Mensen in de 16e eeuw dachten dat zij nieuwe landen konden 'ontdekken', ook al woonden daar al mensen. Wij vinden het raar dat je een land 'ontdekt' terwijl het al bewoond is."													
L6 5.2.4	LL.080 GE.13 5	GE.13 6	GE.070		Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de vroegmoderne tijd. MIA <i>Historische vragen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering 													
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.071		Formuleren historische vragen bij de vroegmoderne tijd. MIA <i>Historische vragen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering Voorbeelden <i>Oorzaak-gevolg:</i> Waarom werden wetenschappers in de 17e eeuw soms tegengewerkt door de kerk? Wat was het gevolg? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Hoe veranderde het leven van mensen toen de boekdrukkunst werd uitgevonden? Wat bleef er nog wel hetzelfde?													
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.072		Formuleren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de vroegmoderne tijd vanuit verschillende invalshoeken.													
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.073		Formuleren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de vroegmoderne tijd.													
L6 5.2.1 L6 5.2.2	GE.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.074		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de vroegmoderne tijd.													
L4 5.1.4 L6 5.1.1			GE.075		Tonen hun kennis van de historische periode van de vroegmoderne tijd in verschillende contexten. Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> • Bij het lezen van een boek vertelt Safouan hoe boeken nu tot stand komen en hoe dit ooit wel anders was. 													

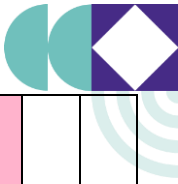
					<ul style="list-style-type: none"> Marwa herkent de revoluties die ook nu nog uitbreken in gebieden waar mensen worden onderdrukt en vergelijkt die met de revoluties uit de vroegmoderne tijd. 											
Moderne tijd																
MD/GO!	🚩	🔗	Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
			GE.076		Herkennen hoe mensen in de moderne tijd samenleefden.											
			GE.077		Illustreren hoe mensen tijdens de moderne tijd leefden. MIA <i>De moderne tijd:</i> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen en uitvindingen in de moderne tijd: radio, televisie, telefoon, gloeilamp, elektriciteit, treinen en schepen, vliegtuigen, auto, fietsen machines nemen het handwerk over Te hanteren begrippen de radio, de televisie, de telefoon, de gloeilamp, de machines, het handwerk, de uitvinding, de ontdekking, de trein, het schip, het vliegtuig, de auto, de fiets											
	GE.11 4 GE.11 5 GE.11 6		GE.078		Benoemen bronnen uit de moderne tijd. MIA <i>Bronnen:</i> <ul style="list-style-type: none"> geschreven bronnen: kranten, boeken beeldende bronnen: schilderijen materiële bronnen: machines, radio, televisie 											
L6 5.1.2			GE.079		Beschrijven hoe mensen tijdens de moderne tijd leefden. MIA <i>De moderne tijd:</i> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen en uitvindingen in de moderne tijd/ technologische innovaties: machines, vaccins, stoomtreinen en -schepen De ontwikkeling van stoomtreinen en stoomschepen zorgden voor een beter transport van mensen en goederen. Levensmiddelen en goederen van over de hele wereld konden worden toegevoerd. Te hanteren begrippen de stoommachine, de stoomtrein, het stoomschip, de elektriciteit, de spoorweg, de vernieuwing											
L6 5.1.2			GE.080		Beschrijven hoe mensen tijdens de moderne tijd leefden. MIA											

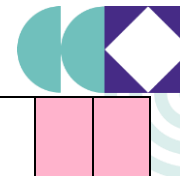
				<p><i>De moderne tijd - ontwikkelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • industriële en agrarische revolutie, effecten van verstedelijking op leef- en werkomstandigheden, leven op het ritme van de klok <p><i>De moderne tijd - plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Charleroi, arbeiders en opdrachtgevers, landschapsverandering (terrils (afvalhopen van puin uit mijnen), kleiputten (steenbakkerij), kanalen, spoorwegen) • WOI, WOII, holocaust (tijd waarin miljoenen mensen werden vermoord) • begraafplaatsen, monumenten en gedenktekens van de Eerste Wereldoorlog, Verdrag van Versailles (verdrag dat werd gesloten na de Eerste Wereldoorlog – Duitsland kreeg schuld van de oorlog en moet geld betalen – Duitsland verloor gebieden aan andere landen) <p>Te hanteren begrippen de revolutie, de leef- en werkomstandigheden, het leven volgens het ritme van de klok, de opdrachtgever, de arbeider, de mijn, de mijnwerker, de steenbakkerij, de spoorweg, het kanaal, de wereldoorlog, de holocaust, Het Verdrag van Versailles, de winnaar, de verliezer</p>									
L6 5.1.2	BU.01 0 BU.13 8 BU.02 7 BU.02 8		GE.081	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de moderne tijd leefden.</p> <p>MIA</p> <p><i>De moderne tijd - ontwikkelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • migratie, imperialisme, veranderende grenzen, grondwetten, emancipatie <p><i>De moderne tijd - plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • het Burgerlijk Wetboek van Napoleon, de Belgische Grondwet, de Bloednacht in Leuven (keerpunt in Belgische democratie: staking van arbeiders voor algemeen stemrecht, de burgerwacht moest de orde bewaren) • de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, • Lieven Bauwens (industriële spion), Emilie Claeys (Belgische feministe, socialiste en pionier voor vrouwenrechten), landverhuizers (na- oorlogse migratie(s)) • conferentie van Berlijn (een vergadering waar Europese landen afspraken maakten over de verdeling van Afrika), de Onafhankelijke Kongostaat, Union Minière du Haute Katanga (bedrijf voor de uitbating van de mijnen), Paul Panda Farnana (tegen kolonialisme, pleiter voor gelijke rechten voor Afrikanen) <p>Te hanteren begrippen de verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, de emancipatie, de grondwet, Napoleon, de staking, de betoging, het algemeen stemrecht, de burgerwacht, de spion, Lieven Bauwens, Emilie Claeys, de vrouwenrechten, de kolonie, Union Minière, Paul Panda Fernana, het gelijke recht, de conferentie van Berlijn, de migratie</p>									

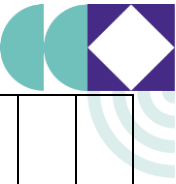
L6 5.1.2	GE.11 8		GE.082		<p>Benoemen relevante bronnen voor de moderne tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ geschreven bronnen: kranten, boeken, pamfletten, wetteksten ○ beeldende bronnen: schilderijen, standbeelden, film, documentaires ○ materiële bronnen: kledij, huizen, meubels ○ mondelinge tradities: verhalen, plaatsnamen, familienamen, spreekwoorden, gezegdes 													
L6 5.1.2			GE.083		<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de moderne tijd ontwikkelden.</p> <p>Voorbeelden <i>De moderne tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • industriële en agrarische revolutie: Mechanisatie verandert landbouw en industrie; steden zoals Charleroi groeien snel en arbeiders krijgen een nieuwe sociale positie. • verstedelijking en levensritme: Mensen leven steeds meer volgens de klok, spoorwegen, kanalen en terrils veranderen het landschap en de economie. • grondwetten en rechten: De Verklaring van de Rechten van de Mens, het Burgerlijk Wetboek van Napoleon en de Belgische grondwet leggen nieuwe juridische en sociale structuren vast. • imperialisme en migratie: De Conferentie van Berlijn en de Onafhankelijke Kongostaat illustreren Europese koloniale expansie, terwijl landverhuizers en Paul Panda Farnana de impact van migratie en verzet tonen. • oorlog en herinnering: Na WO1 zorgde het Verdrag van Versailles voor andere grenzen en machtsverhoudingen. De twee wereldoorlogen en de Holocaust leidden tot enorme verwoestingen, miljoenen doden. Na deze gebeurtenissen beseften landen dat er iets moest veranderen. Daarom werd de Verenigde Naties opgericht om vrede te bewaren en kwamen er mensenrechten om iedereen beter te beschermen. 													
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 6 GE.12 8	GE.084		Vergelijken de moderne tijd met het heden.													
L4 5.2.4 L4 5.2.6	LL.098	GE.13 1	GE.085		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen uit de moderne tijd.													
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4	GE.086		Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de moderne tijd.													

		GE.13 5 GE.13 6			MIA <i>Formuleren:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> ○ aspecten die veranderen (verandering) ○ aspecten die continu zijn (continuïteit) 												
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.087		Vergelijken een perspectief van mensen in de moderne tijd met een hedendaags perspectief. Voorbeeld Günifer zegt: "In de 18 ^e eeuw mochten vrouwen niet stemmen en kregen ze minder kansen op school of werk. Nu vinden wij, in Europa, dat mannen en vrouwen gelijke rechten moeten hebben."												
L6 5.2.4	LL.080	GE.13 6	GE.088		Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de moderne tijd. MIA <i>Historische vragen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering 												
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.089		Formuleren historische vragen bij de moderne tijd. MIA <i>Historische vragen:</i> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering Voorbeelden <i>Oorzaak-gevolg:</i> Waarom werd kinderarbeid in België verboden, en wat veranderde er toen voor kinderen? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Wat veranderde er in het leven van arbeiders door de komst van fabrieken? Wat bleef er hetzelfde?												
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.090		Formuleren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de moderne tijd vanuit verschillende invalshoeken.												
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.091		Formuleren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de moderne tijd.												

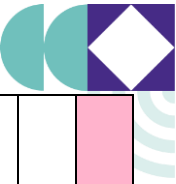

L6 5.2.1 L6 5.2.2	GE.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.092		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de moderne tijd.													
L6 5.1.2			GE.093		<p>Tonen hun kennis van de historische periode van de moderne tijd in verschillende contexten.</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yasin beschrijft bij het nemen van een trein hoe de eerste stoomtreinen werkten en geeft het verschil ervan evenals de uitgebreidheid van het huidige spoornet en dat van de moderne tijd aan. • Bij het lezen van een nieuwsbericht leest Marc dat er nog steeds sprake is van een wapenwedloop en de dreiging met atoomwapens. 													
Hedendaagse tijd																		
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
KO 5.1.3			GE.094		<p>Herkennen hoe mensen in de hedendaagse tijd samenleefden.</p> <p>MIA <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: het interieur van een woning • plaatsen, personen en groepen: eigen woning 													
KO 5.1.3			GE.095		<p>Illustreer hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd leefden.</p> <p>MIA <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: technologie • plaatsen, personen en groepen: familieherinneringen uit de kindertijd <p>Te hanteren begrippen de radio, de tv, de computer, het speelgoed, het meubel, de school, het apparaat</p>													
KO 5.1.3			GE.096		<p>Illustreer hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd leefden.</p> <p>MIA <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkelingen: veranderingen in het straatbeeld • plaatsen, personen en groepen: eigen woning, eigen stad, dorp of straat <p>Te hanteren begrippen het vervoer, het verkeer, de straat</p>													
L6 5.1.3			GE.097		Beschrijven hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd leefden.													

				<p>MIA <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: informatie-, communicatie- en technologierevolutie (ICT), ruimte-exploratie plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen: Neil Armstrong, het internet <p>Te hanteren begrippen de ruimtevaart, het ruimteonderzoek, de expeditie, de ruimtevaarder, Neil Armstrong, het internet, ICT</p>										
L6 5.1.3	GE.11 7		GE.098	<p>Benoemen bronnen uit de hedendaagse tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> geschreven bronnen: boeken, kranten, tijdschriften, internet beeldende bronnen: kunstwerken, film, documentaire materiële bronnen: openbare gebouwen, designobject, huishoudelijke voorwerp mondelijke tradities: lied, spreekwoord 										
L6 5.1.3			GE.099	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd leefden.</p> <p>MIA <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ontwikkelingen: vrouwenemancipatie, burgerrechten plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen: Rosa Parks (een Amerikaanse burgerrechtenactiviste die wereldberoemd werd door haar moedige verzetsdaad tegen rassenscheiding in de Verenigde Staten), gastarbeiders, stemrecht voor vrouwen, homohuwelijk <p>Te hanteren begrippen het homohuwelijk, het stemrecht voor vrouwen, de gastarbeider, Rosa Parks, de activist(e)</p>										
L6 5.1.3	BU.01 9		GE.100	<p>Beschrijven hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd leefden.</p> <p>MIA <i>De hedendaagse tijd – ontwikkelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> internationale rivaliteit (de spanningen en strijd tussen landen) en samenwerking <p><i>De hedendaagse tijd - plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> het Fort van Breendonk (Duitsers gebruikte dit gebouw als gevangenis tijdens de oorlog) en de Kazerne Dossin (een doorgangskamp van waaruit Joodse mensen, 										

				<p>Roma en Sintri met treinen naar concentratiekampen werden vervoerd), verzetsstrijder (iemand die in het geheim vecht tegen de vijand tijdens een oorlog) en collaborateur (iemand die tijdens een oorlog samenwerkt met de vijand)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verenigde Naties, Europese Unie, de Muur van Berlijn (een grote muur die mensen in de stad Berlijn van elkaar scheidde, omdat Oost-Duitsland niet wilde dat mensen naar het vrije Westen vluchtten) • de uitvinding van de pil (anticonceptie) <p>Te hanteren begrippen de spanning, de verzetsstrijder, de collaborateur, de technologische strijd, de strijd om grondstoffen, de wedloop in ruimteonderzoek, de Berlijnse Muur, Oost- Duitsland, West- Duitsland, het kamp, het concentratiekamp, de kazerne Dossin, het Fort van Breendonk, de discriminatie, iemand onrecht aandoen, het respect, de gelijkheid, samenwerken, vrede, de Verenigde Naties, de Europese Unie</p>											
L6 5.1.3	GE.11 8		GE.101	<p>Benoemen relevante bronnen relevant voor hedendaagse tijd.</p> <p>MIA <i>Bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen • beeldende bronnen • materiële bronnen • mondelinge tradities 											
L6 5.1.3			GE.102	<p>Beschrijven hoe mensen doorheen de hedendaagse tijd ontwikkelden.</p> <p>Voorbeelden <i>De hedendaagse tijd:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicatie en dagelijks leven waar vroeger radio en tv centraal stonden, gebruiken mensen nu computers en het internet om met elkaar te verbinden. Speelgoed is van houten blokken geëvolueerd naar digitale spelletjes. School blijft een centrale plek waar kinderen leren en sociale relaties opbouwen. • Internationale samenwerking en rechten Landen werken samen in de Verenigde Naties en Europese Unie, maar conflicten, zoals de Tweede Wereldoorlog, lieten diepe sporen na. Verzetsstrijders in Fort Breendonk en Kazerne Dossin strenden tegen onderdrukking. Na de oorlog werden burgerrechten belangrijker, zoals het stemrecht voor vrouwen en het homohuwelijk. • Tweede Wereldoorlog en invloed Tijdens de oorlog werden veel mensen gedwongen om te vechten of te vluchten. Verzetsstrijders probeerden de bezetters tegen te werken, terwijl anderen collaboreerden. Na de oorlog hielp de wederopbouw bij het herstellen van steden en economieën, wat ook het dagelijks leven beïnvloedde. 											

					<ul style="list-style-type: none"> • Technologische en evoluties in de ruimtevaart. De informatierevolutie veranderde hoe mensen werkten en leerden, met de komst van het internet. Neil Armstrong zette als eerste mens voet op de maan, een mijlpaal in de ruimte-exploratie die de kennis over het universum vergrootte. 														
KO 5.2.2	LL.098 GE.12 6 GE.12 7 GE.12 9 GE.13 0	GE.12 8	GE.103		Vergelijken de hedendaagse tijd met het heden.														
L4 5.2.4 L4 5.2.6	LL.098	GE.13 1	GE.104		Vergelijken de bestudeerde samenlevingen uit de hedendaagse tijd.														
L4 5.2.6 L4 5.2.7	LL.098	GE.13 3 GE.13 4 GE.13 5 GE.13 6	GE.105		<p>Formuleren aspecten die kenmerkend zijn voor samenlevingen binnen de hedendaagse tijd.</p> <p>MIA <i>Formuleren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering <ul style="list-style-type: none"> ○ aspecten die veranderen (verandering) ○ aspecten die continu zijn (continuïteit) 														
L4 5.2.8	LL.098 GE.13 8 GE.14 0	GE.13 9 GE.14 1	GE.106		<p>Vergelijken perspectieven van mensen in de hedendaagse tijd.</p> <p>Voorbeeld Nesrim zegt: "In de jaren 50 van de vorige eeuw vonden mensen het normaal dat moeders thuisbleven en voor de kinderen zorgden. Nu werken veel moeders én vaders, en delen ze de zorg."</p>														
L6 5.2.4	LL.080	GE.13 6	GE.107		<p>Beantwoorden typische historische vragen m.b.t. de hedendaagse tijd.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering 														
L6 5.2.3	LL.068	GE.13 5	GE.108		<p>Formuleren historische vragen bij de hedendaagse tijd.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oorzaak-gevolg • continuïteit versus verandering 														

					<p>Voorbeelden <i>Oorzaak-gevolg:</i> Waarom is het gebruik van mobiele telefoons zo snel gegroeid? Wat is het gevolg daarvan voor hoe mensen met elkaar omgaan? <i>Continuïteit versus verandering:</i> Hoe is het nieuws volgen veranderd sinds vroeger?</p>												
L6 5.2.5	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.109		Formuleren vragen bij het leven en gedrag van mensen uit de hedendaagse tijd vanuit verschillende invalshoeken.												
L6 5.2.6	LL.068 GE.14 2 GE.14 4	GE.14 3 GE.14 5	GE.110		Formuleren redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen of ontwikkelingen uit de hedendaagse tijd.												
L6 5.2.1 L6 5.2.2	LL.11 8 LL.083	GE.12 0	GE.111		Gebruiken aangereikt bewijs uit bronnen als antwoord op historische vragen omtrent de hedendaagse tijd.												
KO 5.1.3 L6 5.1.3			GE.112		<p>Tonen hun kennis van de historische periode van de hedendaagse tijd in verschillende contexten.</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> Zayd legt uit dat de opkomst van smartphones en sociale media deel uitmaakt van de gedigitaliseerde wereld, een kenmerk van de hedendaagse tijd. Bij actuele berichtgeving vertelt Marleen dat de omstandigheden en fenomenen van de hedendaagse tijd wel erg verschillen afhankelijk van de plaats op de wereld. 												

Historisch strategisch: bronnen

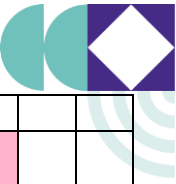
<p>KO</p> <p>De kleuters kunnen 5.2.1 soorten bronnen vanuit de bestudeerde samenlevingen benoemen:</p> <ul style="list-style-type: none"> beenderen, fossielen, werktuig, rotsschildering, graf; standbeeld, foto, dagboek, brief. 	<p>L4</p> <p>De leerlingen kennen 5.2.1 het verschil tussen bron en bewijs. 5.2.2 typische vragen om te stellen over aangereikte bronnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> hoe en waarom een bron is gemaakt; wanneer en waar een bron is gemaakt. <p>De leerlingen weten 5.2.3 wat paleontologen, archeologen en historici doen.</p>	<p>L6</p> <p>De leerlingen kunnen 5.2.1 aangereikt bewijs uit bronnen gebruiken bij het antwoorden op historische vragen. 5.2.2 diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de vroegmoderne, moderne en hedendaagse tijd noemen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <Geschreven bronnen: krant, verdrag, overlijdensbericht Materiële bronnen: huis, industrieel gebouw, openbaar gebouw, designobject, huishoudelijk artefact, graf</p>
--	---	--

	<p>De leerlingen kunnen 5.2.4 diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de oudheid, de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd noemen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < Geschreven bronnen: manuscript, kroniek, verslag, mythe, wetboek, graffiti Materiële bronnen: sieraden, ruïne, afval, gebouw, mozaïek, fresco, standbeeld, monument, grafgraven Mondelinge tradities: verhalen, plaatsnamen, familienamen ></p>	<p>Mondelinge tradities: lied, spreekwoord, gezegde, Audiovisuele bronnen: film, documentaire, nieuws ></p>
--	--	--

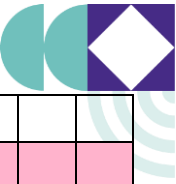
Bronnengebruik

Historische bronnen

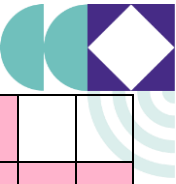
MD/GO!	🚩	🔗	Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
KO 5.2.1	GE.19 3		GE.113		<p>Herkennen soorten bronnen over eigen collectieve identiteit.</p> <p>Voorbeelden Jef heeft een foto van opa op de tractor. Jef leeft op de boerderij. Koen spreekt Spaans. Mama is in Spanje geboren.</p>									
KO 5.2.1	GE.19 5 GE.22 1		GE.114		<p>Verwoorden soorten bronnen.</p> <p>MIA <i>Soorten bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • eigen collectieve identiteit • leefomgeving <p>Te hanteren begrippen de bron, de foto, het dagboek, de brief, het standbeeld, het gebouw, de vlag</p>									
KO 5.2.1			GE.115		<p>Beschrijven de functionaliteit van historische bronnen.</p> <p>MIA <i>Functionaliteit:</i> Bronnen helpen om te begrijpen hoe het vroeger was.</p>									
KO 5.2.1	NL.43 4 GE.19 7		GE.116		<p>Herkennen relevante vragen over aangereikte bronnen.</p> <p>MIA <i>Relevante vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wie is herkenbaar in de bron? 									

					<ul style="list-style-type: none"> • Wat is herkenbaar in / op de bron? 												
L4 5.2.2	NL.43 4 NL.43 5, NL.43 6 GE.19 9 GE.20 1 GE.20 5 GE.20 3		GE.117		<p>Herkennen typische vragen over aangereikte bronnen.</p> <p>MIA <i>Typische vragen:</i> WWWH – vragen bij het bronmateriaal</p>												
L4 5.2.2	NL.10 0 NL.43 6 NL.43 7		GE.118		<p>Herkennen vragen over aangereikte bronnen.</p> <p>MIA <i>Vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • WWWH-vragen • vragen over betrouwbaarheid, bruikbaarheid <p><i>Soorten bronnen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • geschreven bronnen • materiële bronnen • mondelinge tradities • audiovisuele bronnen <p>Te hanteren begrippen de geschreven bron, de materiële bron, de mondelinge bron, de traditie, de audiovisuele bron</p> <p>Voorbeelden <i>Geschreven bronnen:</i> het manuscript, het wetboek, de mythe, het verslag, de krant, het overlijdensbericht, het verdrag <i>Materiële bronnen:</i> het gebouw, het sieraad, het standbeeld, de fresco, het monument, de ruïne, de grafgrift <i>Mondelinge tradities:</i> het verhaal, de plaatsnaam, de familienaam, het lied, het spreekwoord <i>Audiovisuele bronnen:</i> de film, de documentaire, het nieuws</p>												
L4 5.2.2	LL.068		GE.119		Formuleren relevante vragen over aangereikte bronnen.												

	NL.43 5																	
L4 5.2.2	LL.068 NL.43 7 NL.43 8		GE.120		Formuleren typische vragen over aangereikte bronnen.													
L4 5.2.3			GE.121		<p>Illustreren de rol van archeologen.</p> <p>MIA <i>Rol archeologen:</i> Graven in de grond om resten van oude gebouwen, gereedschappen en andere objecten uit het verleden te vinden. Zij onderzoeken hoe mensen vroeger leefden, wat ze aten, welke huizen ze bouwden en hoe hun culturen zich ontwikkelden.</p> <p>Te hanteren begrip de archeoloog</p>													
L4 5.2.1			GE.122		<p>Illustreren het verschil tussen bron en bewijs.</p> <p>Te hanteren begrip het bewijs</p> <p>Voorbeeld <i>Vershil bron en bewijs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Een oude krant uit 1945 is een bron van informatie over de Tweede Wereldoorlog. Maar als je wilt bewijzen dat een bepaalde gebeurtenis heeft plaatsgevonden, moet je meerdere bronnen onderzoeken en kritisch kijken of ze als bewijs kunnen dienen. • Een dagboek van een soldaat uit WOII vertelt over zijn ervaringen. Bewijs: Als meerdere dagboeken en officiële documenten hetzelfde verhaal bevestigen, kan dit als bewijs dienen dat die gebeurtenissen echt plaatsvonden. 													
L4 5.2.3			GE.123		<p>Illustreren de rol van paleontologen en historici.</p> <p>MIA <i>Paleontologen:</i> bestuderen fossielen, de versteende resten van planten en dieren die miljoenen jaren geleden leefden. Ze helpen ons te begrijpen hoe het leven op aarde zich heeft ontwikkeld en welke dieren vroeger bestonden.</p> <p><i>Historici:</i> lezen en bestuderen oude documenten, boeken en verhalen om het verleden te begrijpen. Zij proberen te ontdekken waarom dingen in de geschiedenis zijn gebeurd en hoe dat onze wereld vandaag de dag heeft gevormd.</p>													

				Te hanteren begrippen de paleontoloog, de historicus, de historici												
L4 5.2.2	LL.068		GE.124	Determineren wie er aan de basis ligt van de gehanteerde historische bronnen.												
KO 5.2.1 L4 5.2.2 L4 5.2.4 L6 5.2.1 L6 5.2.2			GE.125	Tonen hun kennis over historisch brongebruik in verschillende contexten.												

Historisch strategisch: perspectief en chronologie

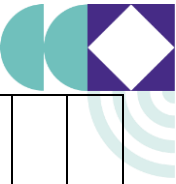
<p>KO</p> <p>De kleuters kunnen</p> <p>5.2.2 enkele veranderingen tussen verleden en heden opnoemen.</p> <p>5.2.4 gebeurtenissen en eigen ervaringen chronologisch ordenen.</p> <p>5.2.5 drie gegeven bronnen uit het verleden chronologisch ordenen met behulp van de begrippen: heel lang geleden, lang geleden, nu.</p> <p>KO</p> <p>De kleuters kennen</p> <p>5.2.3 de volgende begrippen: heel lang geleden, lang geleden, nu, later, oud, nieuw.</p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen kunnen</p> <p>5.2.5 gelijken en verschillen onderscheiden binnen en tussen bestudeerde samenlevingen.</p> <p><i>< bv. vergelijking van Mesopotamische en Egyptische samenlevingen; of vergelijking van ervaringen van mannen en vrouwen, boeren en reizende kooplieden, binnen Mesopotamië ></i></p> <p>5.2.6 aspecten van verandering en continuïteit bespreken.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <i>verandering, constant, voortdurend ></i></p> <p>5.2.7 oorzaken en gevolgen van een gebeurtenis of een ontwikkeling verklaren.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <i>reden, resultaat, oorzaak, gevolg</i></p> <p>5.2.8 een onderscheid tussen een perspectief van mensen in het verleden en een hedendaags perspectief op het verleden begrijpen.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> <i>< hedendaags, retrospectief ></i></p> <p>5.2.11 aangereikte bronnen over de bestudeerde historische periodes chronologisch ordenen.</p>	<p>L6</p> <p>De leerlingen kunnen</p> <p>5.2.3 typische historische vragen stellen met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • continuïteit-verandering; <i>< bv. wat veranderde er voor vrouwen in de 20e eeuw? ></i> • oorzaak-gevolg. <i>< bv. welke impact had de Europese handel op het Kongo-koninkrijk?, waarom werd de Muur van Berlijn afgebroken? ></i> <p>5.2.4 hun gedachten ordenen om typische historische vragen te beantwoorden met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • continuïteit-verandering; • oorzaak-gevolg. <p>5.2.5 hun historische kennis gebruiken om vragen te stellen over de perspectieven van mensen en groepen in het verleden.</p> <p><i>< bv. waarom was het zo belangrijk voor Afonso I dat zijn zoon bisschop was?, waarom schafte de Europese clerus de Congolese bisschopszetel gauw terug af?, waarom stelde Pieter Bruegel de Oude "de Korenoogst" voor als erg hard werken en armoedig? ></i></p>
--	---	--

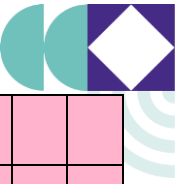
	<p>De leerlingen kennen 5.2.9 de volgende begrippen: het verleden, het heden, de toekomst, de periode, de duur, geschiedenis. 5.2.10 de tijdsaanduidingen: v.o.t. en o.t <u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < voor onze tijd(rekening), onze tijd(rekening)</p>	<p>5.2.6 redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen en ontwikkelingen in het verleden verwoorden vanuit verschillende perspectieven. <u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < mening, feit; doel, maker; invloed, betekenis; lokaal, regionaal, mondiaal; winnaar, verliezer; voordeel, nadeel; geslacht, macht ></p> <p>De leerlingen kennen 5.2.7 de zes periodes van het gehanteerde historische referentiekader: prehistorie, oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd</p>
--	--	--

Historisch redeneren

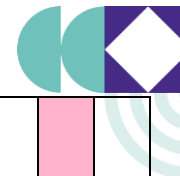
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
KO 5.2.2			GE.126		Herkennen veranderingen en continuïteiten tussen heden en verleden.									
KO 5.2.2			GE.127		Benoemen veranderingen en continuïteiten tussen heden en verleden. Te hanteren begrippen hetzelfde, anders, de verandering									
KO 5.2.2	LL.096		GE.128		Vergelijken historische fenomenen op continuïteit versus verandering. Voorbeelden Jasmine vergelijkt een foto van een mes van vroeger met een mes van nu.									
KO 5.2.2			GE.129		Bedenken historische vragen. MIA <i>Historische vragen:</i> continuïteit versus verandering Voorbeelden <i>Historische vragen:</i> Wat is hetzelfde? Wat is er anders?									
KO 5.2.2	LL.075 LL.068		GE.130		Beantwoorden historische vragen. MIA <i>Historische vragen:</i> continuïteit versus verandering									
L4 5.2.5 L4			GE.131		Illustreren continuïteit versus verandering tussen bestudeerde samenlevingen.									

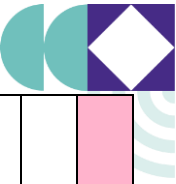
5.2.6				<p>MIA <i>Bestudeerde samenlevingen:</i> continuïteit versus verandering</p> <p>Te hanteren begrippen de verandering, voortdurend/ constant</p>											
L4 5.2.5 L4 5.2.6	LL.098		GE.132	Vergelijken continuïteit versus verandering tussen bestudeerde samenlevingen.											
L4 5.2.7			GE.133	<p>Bedenken historische vragen bij gebeurtenissen of ontwikkelingen.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i> oorzaak-gevolg</p> <p>Te hanteren begrippen de reden, het resultaat, het gevolg</p> <p>Voorbeelden <i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Waarom bouwen mensen wegen en bruggen? • Hoe kon deze uitvinding de wereld veranderen? 											
L4 5.2.7	LL.076 LL.068		GE.134	<p>Beantwoorden historische vragen bij gebeurtenissen of ontwikkelingen.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i> oorzaak - gevolg</p>											
L4 5.2.7 L6 5.2.3			GE.135	<p>Bedenken historische vragen over de bestudeerde samenlevingen .</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • continuïteit versus verandering • oorzaak – gevolg <p>Voorbeeld <i>Historische vragen:</i> Hoe beïnvloedden migratie en handel de samenlevingen?</p>											
L4 5.2.7 L6 5.2.4	LL.078 LL.068		GE.136	<p>Beantwoorden historische vragen over de bestudeerde samenlevingen.</p> <p>MIA <i>Historische vragen:</i></p>											

					<ul style="list-style-type: none"> • continuïteit versus verandering • oorzaak – gevolg 												
KO 5.2.2 L4 5.2.7 L6 5.2.4			GE.137		<p>Tonen hun historisch redeneervermogen in verschillende contexten.</p> <p>MIA <i>Historische redeneervermogen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • continuïteit versus verandering • oorzaak – gevolg <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Esmée bezoekt een openluchtmuseum met oude boerderijen. Ze merkt op dat mensen vroeger ook zelf brood bakten en groenten kweekten (continuïteit), maar dat ze nu elektriciteit en machines gebruiken (verandering). • Pol leest over de uitvinding van de stoommachine. Hij legt uit dat dit een belangrijke <i>oorzaak</i> was van de industriële revolutie en dat dit als <i>gevolg</i> had dat veel mensen naar de stad verhuisden om te werken. 												
Perspectieven																	
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
L4 5.2.8			GE.138		<p>Herkennen hoe het perspectief van mensen in het verleden verschilt van nu.</p> <p>Te hanteren begrip het standpunt</p>												
L4 5.2.8	LL.098 LL.068		GE.139		<p>Analyseren hoe het perspectief van mensen in het verleden verschilt van nu.</p>												
L4 5.2.8			GE.140		<p>Drukken uit waarom perspectieven van mensen veranderen doorheen de tijd.</p> <p>MIA <i>Perspectieven:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • van mensen in het verleden • het hedendaagse perspectief op het verleden <p>Te hanteren begrip het perspectief, hedendaags, de historische context</p>												
L4 5.2.8	LL.098 LL.068		GE.141		<p>Analyseren het perspectief van mensen.</p> <p>MIA <i>Perspectief:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • van mensen in het verleden • het hedendaagse perspectief op het verleden 												

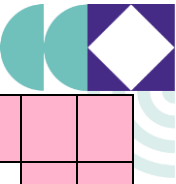
L6 5.2.5 L6 5.2.6		GE.142		<p>Duiden hoe sociale positie en cultuur invloed hebben op perspectieven in het verleden.</p> <p>MIA <i>Perspectieven:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • doel, maker • lokaal, regionaal, mondiaal • winnaar, verliezer • voordeel, nadeel <p>Te hanteren begrippen de betekenis, het voordeel, het nadeel, lokaal/ plaatselijk, regionaal, mondiaal, de winnaar, de verliezer</p>															
L6 5.2.5	LL.068 NL.10 0	GE.143		<p>Formuleren historische vragen over perspectieven.</p> <p>MIA <i>Perspectieven:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • doel, maker • lokaal, regionaal, mondiaal • winnaar, verliezer • voordeel, nadeel <p>Voorbeelden <i>Doel/maker:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Waarom heeft een ridder dit verhaal over een veldslag zo geschreven? • Waarom stelde Pieter Bruegel de Oude 'De Korenoogst' voor als erg hard werken en armoedig? <p><i>Lokaal, regionaal, mondiaal:</i> Wat gebeurde er in mijn eigen dorp, mijn land, Europa tijdens de middeleeuwen?</p> <p><i>Winnaar, verliezer:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe voelde een boer zich toen de koning meer belastingen vroeg? • Waarom schafte de Europese clerus de Congolese bisschopszetel gauw terug af? <p><i>Voordeel, nadeel:</i> Wie had voordeel bij de bouw van een kasteel in de buurt?</p>															
L6 5.2.5 L6 5.2.6	NL.57 6	GE.144		<p>Duiden hoe sociale positie en cultuur invloed hebben op perspectieven in het verleden.</p> <p>MIA <i>Perspectieven:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • mening, feit 															

					<ul style="list-style-type: none"> • invloed, betekenis • geslacht, macht <p>Te hanteren begrippen de macht, de invloed</p>													
L6 5.2.5	LL.068 NL.10 0, NL.08 8		GE.145		<p>Formuleren historische vragen over perspectieven.</p> <p>MIA <i>Perspectieven:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • doel, maker • lokaal, regionaal, mondiaal • winnaar, verliezer • voordeel, nadeel • mening, feit • invloed, betekenis • geslacht, macht <p>Voorbeelden <i>Mening en feit:</i> Is 'de pest was vreselijk' een feit of een mening? <i>Invloed en betekenis:</i> Welke invloed had de komst van de Islam op Spanje? <i>Geslacht en macht:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mochten vrouwen in de middeleeuwen ook beslissingen nemen? • Waarom was het zo belangrijk voor Afonso I dat zijn zoon bisschop was? 													
L6 5.2.6	NL.39 1		GE.146		<p>Beargumenteren waarom een hedendaagse kijk op het verleden anders is dan een perspectief van toen.</p> <p>Voorbeelden Babs wijst ons op volgend verschil in denken: in de middeleeuwen waren ridders dappere krijgers, terwijl wij vandaag vechten en geweld niet goed vinden.</p>													
Chronologisch bewustzijn																		
Dagelijkse tijd																		
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn													
			GE.147		<p>Herkennen de regelmaat en structuur van een halve dag.</p> <p>MIA <i>Halve dag:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • verloop 													

				<ul style="list-style-type: none"> • opeenvolging van activiteiten <p>Te hanteren begrippen eerst, dan, nu</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alana herkent de structuur van de ochtend en zegt: "Eerst zitten we in de kring, dan mogen we spelen in de hoeken." • Pim benoemt de volgorde van activiteiten en zegt: "Eerst eten we fruit en dan gaan we buitenspelen." 											
	AA.18 1		GE.148	<p>Herkennen de regelmaat en de structuur van een dag.</p> <p>MIA <i>Een dag:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • verloop • opeenvolging van activiteiten • associëren van delen van een dag met typische klasactiviteiten <p>Te hanteren begrippen de morgen/de ochtend, de voormiddag, de middag, de namiddag, de avond, de nacht, 's morgens, 's middags, 's avonds, 's nachts, daarna, daarvoor, straks, later, vroeger, de daglijn, de dag</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ibrahim herkent de vaste ochtendroutine en zegt: "Elke ochtend beginnen we in de kring." • Ellis weet dat het bijna middag is en zegt: "De juf leest altijd een verhaaltje voor we gaan eten." 											
	LL.031		GE.149	<p>Gebruiken een daglijn.</p> <p>MIA <i>Daglijn:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ordenen van gebeurtenissen • vooruit- en terugblikken 											
		WL.67 0	GE.150	<p>Begrijpen de relatie tussen klokuren en dagdelen.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Een dag telt twee keer 12 uur. • nacht: van 00 uur tot 6 uur 											

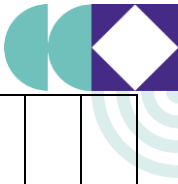
				<ul style="list-style-type: none"> • ochtend: van 6 uur tot 9 uur • voormiddag: van 9 uur tot 12 uur • middag: 12 uur • namiddag: van 12 uur tot 6 uur • avond: van 6 uur tot 12 uur <p>Te hanteren begrippen het uur, meteen, dadelijk</p>										
AA.18 7	WI.67 2	GE.151		<p>Begrijpen de relatie tussen klokuren en dagdelen.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Een dag telt 24 uur. • nacht: van 00 uur tot 6 uur • ochtend: van 6 uur tot 9 uur • voormiddag: van 9 uur tot 12 uur • middag: 12 uur • namiddag: van 12 uur tot 18 uur • avond: van 18 uur tot 00 uur <p>Te hanteren begrippen middernacht, de klokuren analoog en digitaal (24-uursubdeling)</p>										
WI.67 0 WI.67 2		GE.152		<p>Ordenen verschillende beschreven activiteiten van de dag chronologisch volgens de klokuren.</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anoushka ordent haar ochtendactiviteiten en zegt: "Om 7 uur ontbijt ik, om 8 uur vertrek ik naar school." • Otto zet zijn middagactiviteiten op volgorde en zegt: "Om 11 uur lees ik een boek, om 12 uur eet ik mijn lunch." 										
WI.67 4 WI.67 5 WI.67 6 WI.67 7		GE.153		<p>Begrijpen de relatie tussen klokuren, dagdelen en activiteiten.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • activiteiten koppelen aan dagdelen • klokuren worden verdeeld in ochtend (06 uur-12 uur), middag (12 uur-18 uur), avond (18 uur-00 uur) • begrip van het verschil tussen ochtend- en middaguren 										
LL.031 LL.032		GE.154		<p>Gebruiken een doelgerichte dagplanning.</p>										

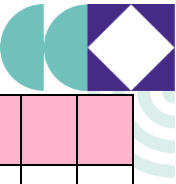
				<p>Te hanteren begrippen plannen, de activiteit, de taak</p>														
WI.67 6 WI.67 7		GE.155		<p>Begrijpen de relatie tussen klokuren en dagdelen.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a.m. (ante meridiem): voor de middag, van 12 uur 's nachts tot 12 uur 's middags p.m. (post meridiem): na de middag, van 12 uur 's middags tot 12 uur 's nachts <p>Te hanteren begrippen a.m., p.m.</p>														
WI.66 9		GE.156		<p>Herkennen de regelmaat en de structuur van een week.</p> <p>MIA <i>De week:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> onderlinge volgorde van dagen in een week ordenen van gebeurtenissen associatie van dagen van een week met typische activiteiten. <p>Te hanteren begrippen</p> <ul style="list-style-type: none"> 4-5j: maandag, dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag, zaterdag, zondag, vandaag, gisteren, morgen 5-6j: de week, 7 dagen, het weekend, na...komt..., voor ...komt..., de kalender 6-7j: eergisteren, overmorgen <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> Boris herkent de structuur van de week en zegt: "Op woensdag gaan we altijd naar de zwembad en op vrijdag eten we pannenkoeken." Bavo benoemt de volgorde van de dagen en zegt: "Na zondag komt maandag, en vóór dinsdag komt maandag." 														
LL.035		GE.157		<p>Gebruiken een weekplanning.</p> <p>MIA <i>Weekplanning:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> het lineaire van tijd: beleving/ gebeurtenissen het circulaire van tijd: regelmaat en structuur voortuitblikken/ terugblikken <p>Te hanteren begrip de weeklijn</p>														

		GE.158		<p>Situëren dag en week op de jaarkalender.</p> <p>Te hanteren begrip de jaarkalender</p>											
		GE.159		<p>Ordenen gebeurtenissen in een jaar.</p> <p>MIA <i>Ordenen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • van belevenissen of ervaringen • vooruit en terugblik • tijdsbeleving <p>Te hanteren begrip het jaar, de vakantie</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emma haar verjaardag is in de zomer, maar eerst is het de verjaardag van haar broer. • Op Simon's school vindt het jaarlijkse schoolfeest altijd plaats net voor de grote vakantie. 											
AA.18 6		GE.160		<p>Herkennen de regelmaat en de structuur van een jaar.</p> <p>MIA <i>Het jaar:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • chronologische volgorde van maanden • Een jaar is twaalf maanden. • chronologisch ordenen van seizoenen • Een jaar is vier seizoenen. • maandplaat <p>Te hanteren begrippen januari, februari, maart, april, mei, juni, juli, augustus, september, oktober, november, december, de maand, de lente, de zomer, de herfst, de winter, het seizoen</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lux herkent de structuur van het jaar en weet dat na juli augustus komt en dat december vóór januari komt. • Remco begrijpt de volgorde van de maanden en ziet dat de zomermaanden juli en augustus volgen op elkaar, terwijl het nieuwe jaar altijd in januari begint. 											
LL.035	GE.16 4	GE.161		<p>Gebruiken een jaarkalender.</p>											

				<p>MIA <i>Jaarkkalender:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • lineaire van tijd (beleving/ gebeurtenissen): jaarband* • circulaire van tijd (regelmaat en structuur): jaarkalender <p><i>* enkel in de eerste graad</i></p>										
		GE.162		<p>Illustreren de relatie tussen weken en een maand.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • aantal dagen in een maand • Een maand is 28, 29, 30 of 31 dagen. • Een maand is ongeveer vier weken. <p>Voorbeelden <i>Relatie:</i> De maand januari 2025 heeft drie volle weken en een week van zes dagen en nog een week van vier dagen. De maand april 2025 telt drie volle weken, een week van vijf dagen en een week van vier dagen.</p>										
AA.18 8		GE.163		<p>Illustreren de relatie tussen maanden en seizoenen.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i> maanden en dagen associëren met begrip seizoen</p> <p>Te hanteren begrippen het voorjaar, het najaar</p> <p>Voorbeelden <i>Relatie:</i> Sinterklaas komt op 6 december, dat is in de herfst; Maart valt in de lente, dat is het voorjaar.</p>										
LL.035	GE.16 1	GE.164		<p>Gebruiken een maandkalender.</p> <p>MIA <i>Kalenders:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • lineaire van tijd (beleving/ gebeurtenissen) • circulaire van tijd (regelmaat en structuur) 										
AA.18 9		GE.165		<p>Herkennen de regelmaat en de structuur van een maand en jaar.</p>										

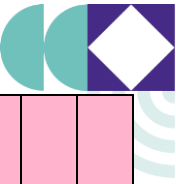

				<p>MIA <i>Jaar:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Een jaar is 52 weken.• Een jaar is 365 of 366 dagen.• schooljaar versus kalenderjaar• een schrikkeljaar <p>Te hanteren begrippen het kalenderjaar, het schrikkeljaar, het schooljaar, de jaarband, de maandkalender</p>										
		GE.166		<p>Bepalen een schooljaar en kalenderjaar op een meerjarenlijn.</p> <p>MIA <i>Meerjarenlijn:</i> tweejaarsband met aanduiding schooljaar, maandkalender</p>										
		GE.167		<p>Beschrijven verschillende jaarindelingen.</p> <p>MIA <i>Jaarindelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• semester: periode van zes maanden• trimester/kwartaal: periode van drie maanden• kwartaal: ¼ van een jaar of drie maanden <p>Te hanteren begrippen het semester, het trimester, het kwartaal</p>										
		GE.168		<p>Herkennen verschillende gegevens op een kalender.</p> <p>MIA <i>Gegevens kalender:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• feestaanduiding• zonsopgang, zonsondergang• weeknummer, dagnummer <p>Te hanteren begrippen het gegeven, het weeknummer, het dagnummer</p>										
		GE.169		<p>Gebieden de datum functioneel.</p> <p>Te hanteren begrip de datum</p> <p>Voorbeelden</p>										

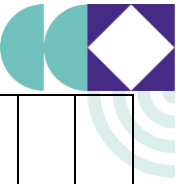

				<ul style="list-style-type: none"> Lune noteert haar verjaardag in haar agenda als 7 juli 2018 of 03/07/2018 Siebe vult de datum correct in op een inschrijfformulier 													
		GE.170		<p>Herkennen de relatie tussen tijdbeleving en tijdbesteding.</p> <p>Te hanteren begrippen kort, lang</p> <p>Voorbeeld <i>Relatie tijdbeleving en tijdbesteding:</i> Spelen voelt kort, wachten voelt lang.</p>													
		GE.171		<p>Illustreren de relatie tussen tijdbeleving en tijdbesteding.</p> <p>Te hanteren begrippen even lang, langer, korter</p> <p>Voorbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> De tijd in de hoeken is 20 minuten. Femke merkt op dat deze tijd veel sneller voorbij lijkt te gaan in de bouwhoek dan in de huishoudhoek. Bahku ervaart dat de middagpauze in de winter langer lijkt te duren dan in de zomer. 													
		GE.172		<p>Illustreren verschillen in tijdbesteding.</p> <p>Voorbeelden <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Ik ben op woensdagnamiddag thuis, maar mijn mama niet want zij moet werken. We hebben dit weekend het 40-jarig huwelijk van mijn oma en opa gevierd. Het weekend is weer voorbij gevlogen. 													
		GE.173		<p>Illustreren dat de tijdrekening (tijdsduur) bepaald wordt door verschillende contextfactoren.</p> <p>MIA <i>Contextfactoren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> sociaal-culturele: schoolritme en vakanties, kalender en feestdagen persoonlijke: keuzes en prioriteiten, stress, interesses, competenties <p>Voorbeelden <i>Tijdrekening (tijdsduur) en contextfactoren:</i> In Vlaanderen is de schoolvakantie 2 maanden, in Wallonië is dit korter; Mijn papa is al 35 jaar en dus al heel oud.</p>													
		GE.174		<p>Vergelijken de relatie tussen tijdbeleving en tijdbesteding.</p>													

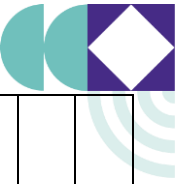
				<p>MIA <i>Vergelijken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • in de omgeving en wereldwijd • context van de school: dag- en weekindeling • vrijetijdsbesteding: sport, werk, familieactiviteiten <p>Voorbeelden <i>Relatie tijdbeleving en tijdbesteding:</i> Kinderen in België hebben een vrije woensdagmiddag, maar in Frankrijk niet; Scholen starten de dag en de middag op andere tijdstippen.</p>													
		GE.175		<p>Verwoorden hun eigen leeftijd.</p> <p>Voorbeeld Emanuel zegt: "Ik ben 4 jaar."</p>													
		GE.176		<p>Verwoorden hun verjaardag.</p> <p>Te hanteren begrippen jarig zijn, de verjaardag</p> <p>Voorbeeld Alix zegt: "Ik ben jarig op 28 november."</p>													
	LL.031	GE.177		<p>Gebruiken een verjaardagskalender.</p> <p>MIA <i>Verjaardagskalender:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wie er al jarig was en wie nog niet • leeftijden <p>Te hanteren begrip de verjaardagskalender</p>													
		GE.178		<p>Verwoorden hun geboortedatum.</p> <p>Te hanteren begrip de geboortedatum</p> <p>Voorbeeld Alix zegt: "Ik ben geboren op 28 november 2020."</p>													
		GE.179		<p>Selecteren de juiste kalender in functie van het doel.</p>													

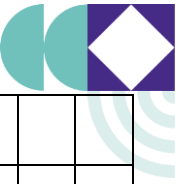
					Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> Annelies kijkt op de daglijn om te zien wat de volgende activiteit in de klas is. Lothar gebruikt een maandkalender om zijn toetsenperiode te plannen. 												
			GE.180		Tonen hun kennis van dagelijkse tijd in verschillende contexten. Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> Leon kijkt op de verjaardagskalender en roept enthousiast dat Anna bijna jarig is. Lien merkt tijdens de les lichamelijke opvoeding op dat de vijf minuten warming-up veel sneller voorbij leken te gaan dan de vijf minuten wachten op haar beurt bij het spel. 												
Historische tijd																	
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
De opbouw naar een eeuw																	
			GE.181		Ordenen belangrijke gemeenschappelijke gebeurtenissen en ervaringen chronologisch op een levenslijn. Te hanteren begrippen de gebeurtenis, de ervaring, de plaats, de persoon Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> Sadiq herinnert zich dat hij vorig schooljaar in de eerste kleuterklas bij juf Sylvie zat en plaatst dit als een belangrijke gebeurtenis op zijn levenslijn. Levi noteert op zijn levenslijn dat Sinterklaas dit schooljaar op 6 december in de klas langskwam. 												
			GE.182		Ordenen belangrijke gebeurtenissen en ervaringen van zichzelf op een levenslijn. Te hanteren begrippen de levenslijn Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> Maryam zet op haar levenslijn dat ze twee jaar geleden voor het eerst naar de kleuterschool ging en dat vorig jaar haar zusje werd geboren. Cohen noteert op zijn levenslijn dat hij drie jaar geleden leerde fietsen zonder zijwieltjes en dat hij afgelopen zomer voor het eerst op vakantie naar het buitenland ging. 												
	LL.096		GE.183		Vergelijken levenslijnen van leeftijdsgenoten met elkaar.												

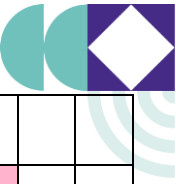
				<p>Te hanteren begrippen de geboorte, de baby, de peuter, de kleuter, het eerste leerjaar</p>										
		GE.184		<p>Ordenen belangrijke gebeurtenissen en ervaringen van ouders op een levenslijn.</p> <p>MIA <i>Levenslijn:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Levenslijn van het kind uitbreiden met die van ouders. ik en ouders <p>Voorbeelden <i>Belangrijke gebeurtenissen van ouders:</i> Mijn mama werd geboren in 1990. Dit zie ik op haar geboortekaartje; Mijn pluspapa leerde mama kennen in 2021.</p>										
LL.098		GE.185		<p>Vergelijken de levenslijnen van verschillende ouders.</p> <p>MIA <i>Verskillende ouders:</i> ouders van de klasgenoten</p> <p><i>Vergelijken:</i> de gelijkenissen de verschillen het jaartal</p> <p>Te hanteren begrippen toen, verleden, heden, de toekomst, de ouder</p>										
		GE.186		<p>Ordenen belangrijke gebeurtenissen en ervaringen van grootouders op een levenslijn.</p> <p>MIA <i>Levenslijn:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> De levenslijn van het kind en ouders uitbreiden met die van grootouder(s). ik, ouders, grootouder(s) 										
LL.098		GE.187		<p>Vergelijken levenslijnen van grootouders.</p> <p>MIA <i>Grootouders:</i> van de klasgenoten</p> <p><i>Vergelijken:</i></p>										

				de gelijkenissen de verschillen het jaartal															
				Te hanteren begrip de grootouder															
			GE.188	Situëren data op de levenslijn van grootouders.															
				MIA <i>Data:</i> <ul style="list-style-type: none"> • het geboortjaar van grootouder(s) • het geboortjaar van ouder(s) • het eigen geboortjaar • het huidig jaar Te hanteren begrip het geboortjaar															
			GE.189	Duiden familierelaties van een gegeven stamboom tot op twee generaties.															
				Te hanteren begrippen de stamboom, de generatie, de voorouder, de (groot)ouder, het kind, de broer, de zus, de tante, de nonkel, de neef, de nicht, afstammen van															
			GE.190	Geven de eigen stamboom van één generatie weer.															
	BU.11 9		GE.191	Interpreteren een stamboom van twee generaties.															
				Historische tijdsbegrippen															
KO 5.2.4			GE.192	Herkennen ervaringen als oud of nieuw.															
KO 5.2.4	LL.068 GE.11 3		GE.193	Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.															
				MIA <i>Chronologisch:</i> oud, nieuw															
KO 5.2.3			GE.194	Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.															
				Te hanteren begrippen lang geleden, nu, oud, nieuw															
KO 5.2.4	LL.068 GE.11 4		GE.195	Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.															
				MIA <i>Chronologisch:</i>															

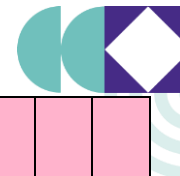

				<ul style="list-style-type: none"> • oud, nieuw • lang geleden, nu 											
KO 5.2.5			GE.196		<p>Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.</p> <p>Te hanteren begrippen heel lang geleden, lang geleden, nu, later</p>										
KO 5.2.5	LL.068 GE.11 6		GE.197		<p>Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.</p> <p>MIA <i>Chronologisch:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • oud, nieuw • heel lang geleden, lang geleden, nu, later 										
L4 5.2.9			GE.198		<p>Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.</p> <p>Te hanteren begrippen Het verleden, het heden, de toekomst</p>										
L4 5.2.11	LL.068 GE.11 7		GE.199		<p>Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.</p> <p>MIA <i>Chronologisch:</i> verleden, heden, toekomst</p>										
L4 5.2.9			GE.200		<p>Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.</p> <p>Te hanteren begrip de duur</p>										
L4 5.2.11	LL.068 GE. 117		GE.201		<p>Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.</p> <p>MIA <i>Chronologisch:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • verleden, heden, toekomst • de duur 										
L4 5.2.9			GE.202		<p>Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.</p> <p>Te hanteren begrip de periode, de geschiedenis</p>										
L4 5.2.11	LL.068 GE.11 7		GE.203		<p>Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.</p> <p>MIA <i>Chronologisch:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • verleden, heden, toekomst 										

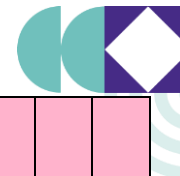

				<ul style="list-style-type: none"> de duur de periode, de geschiedenis 														
L4 5.2.10			GE.204	<p>Benoemen tijdsbegrippen om gebeurtenissen in een logische volgorde te plaatsen.</p> <p>Te hanteren begrippen v.o.t. (voor onze tijdrekening) en o.t. (onze tijdrekening)</p>														
L4 5.2.11	LL.068 GE.11 7		GE.205	<p>Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch.</p> <p>MIA <i>Chronologisch:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> verleden, heden, toekomst de duur de periode, de geschiedenis v.o.t. (voor onze tijdrekening) en o.t. (onze tijdrekening) 														
	WI.70 0		GE.206	<p>Illustreer het begrip eeuw en decennium.</p> <p>MIA <i>Decennium:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> periode van 10 jaar <p><i>Eeuw:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Een eeuw is een aaneengesloten periode van 100 jaar. Een eeuw is tien decennia. Wij leven in de 21ste eeuw. Een eerste eeuw begint met het jaar 1 en eindigt met het jaar 100, een tweede eeuw begint met het jaar 101 en eindigt met het jaar 200. <p>Te hanteren begrippen de eeuw, de 21ste eeuw, het decennium</p> <p>Voorbeeld <i>Eeuw:</i> Het jaar 2000 valt in de 20^e eeuw. Het jaar 2001 valt in de 21^e eeuw.</p>														
			GE.207	<p>Verdelen de eeuwenband in decennia.</p>														
	WI.70 0		GE.208	<p>Illustreer het begrip millennium.</p> <p>MIA <i>Millennium:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> is 1000 jaar is tien eeuwen 														

				<ul style="list-style-type: none"> is 100 decennia <p>Te hanteren begrip het millennium</p>															
		GE.209		Verdelen de historische tijdsband in millennia.															
		GE.210		<p>Geven de indeling van onze tijdrekening weer.</p> <p>MIA <i>Onze tijdrekening:</i> Het begin van onze tijdrekening is het jaar 1.</p> <p>Te hanteren begrip 1 o.t. (jaar 1 van onze tijdrekening)</p>															
		GE.211		<p>Illustreren dat er ook andere tijdrekeningen gehanteerd worden.</p> <p>Voorbeelden <i>Andere tijdrekeningen:</i> Chinese jaartelling vanaf 2697 v.o.t., Islamitische jaartelling vanaf 622 o.t., Christelijke jaartelling, voor Christus, na Christus</p>															
De eeuwenband																			
		GE.212		<p>Begrijpen hoe historische feiten, personen en ontwikkelingen worden gesitueerd op een eeuwenband.</p> <p>MIA <i>Eeuwenband:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> met onderscheid tussen tijdsperiodes met volgende periodes: eerder/lang geleden, 19de eeuw, 20ste eeuw, 21ste eeuw, later <p>Te hanteren begrippen de eeuwenband</p>															
	LL.068	GE.213		Situëren historische feiten, personages, gebouwen, gebeurtenissen, bronnen, ontwikkelingen uit de omgeving op een eeuwenband.															
L6 5.2.7		GE.214		<p>Benoemen de zes historische periodes op een gevisualiseerd historisch referentiekader.</p> <p>Te hanteren begrip de periode, de prehistorie, de oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd</p>															
L6 5.2.7		GE.215		Ordenen de zes historische periodes chronologisch.															

				<p>MIA <i>Historische periodes:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • de prehistorie (tot ca. 3500 v.o.t.) • de oudheid (ca. 3500 v.o.t. – ca. 500 o.t.) • de middeleeuwen (ca. 500 – ca. 1500) • de vroegmoderne tijd (ca. 1500 – ca. 1800) • de moderne tijd (ca. 1800 – 1945) • de hedendaagse tijd (1945 – nu) 													
L6 5.2.7	LL.068		GE.216	Plaatsen gebeurtenissen, fenomenen en bronnen chronologisch op het historisch referentiekader.													
			GE.217	<p>Illustreren de relativiteit van historische periodisering.</p> <p>MIA <i>Relativiteit:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Het begin en een einde van een historische periode wordt gekenmerkt door grote historische gebeurtenissen. • De periodisering hangt af van plaats in de wereld, maar ook van het belang dat een historicus hecht aan bepaalde gebeurtenissen. 													
L6 5.2.7			GE.218	<p>Illustreren de scharniermomenten van de historische periodes op de tijdsband.</p> <p>MIA <i>Scharniermomenten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • prehistorie (ca. 3500 v.o.t.): ‘uitvinding’ van het schrift. Dit is een fundamentele breuklijn in de geschiedenis, omdat het schrift het mogelijk maakte om informatie systematisch vast te leggen en zo op grotere schaal een samenleving te organiseren • oudheid (tot ca 500 o.t.): val van het West Romeinse rijk. Eind van de eeuwenlange overheersing van West-Europa door Rome. • middeleeuwen (tot ca 1500 o.t.): de start van de ontdekkingsreizen en de boekdrukkunst • vroegmoderne tijd (tot ca. 1800 o.t.): de Franse revolutie (1789) markeert de breuk met het ‘ancien régime’. Rond 1800 start ook de industriële revolutie • moderne tijd (tot 1945 o.t.): Einde van de tweede wereldoorlog: eind van koloniale grootmachten, oprichting van de VN, start van technologische revoluties • hedendaagse tijd (tot nu). 													
KO 5.2.3 L4 5.2.11 L6 5.2.7			GE.219	<p>Tonen hun kennis over historische tijdsbegrippen in verschillende contexten.</p> <p>Voorbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jadran vergelijkt een hedendaagse klas met een klas uit de jaren 1950 en gebruikt begrippen als <i>vroeger</i>, <i>nu</i> en <i>toen</i> om verschillen en gelijkenissen aan te duiden. 													

					<ul style="list-style-type: none"> Yarah bekijkt oude familiefoto's van haar grootouders en plaatst ze op een tijdlijn. Ze zegt dat haar opa als kind in de 20ste eeuw leefde en zij nu in de 21ste eeuw opgroeit. 												
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

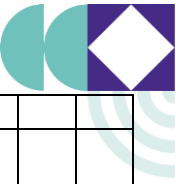
Historisch strategisch: dialoog voor de toekomst

<p>KO</p> <p>De kleuters weten 5.3.2 waarom iets uit het verleden bewaard wordt.</p> <p>De kleuters kunnen 5.3.3 herkennen dat sporen uit het verleden aanwezig zijn in wat ze om zich heen zien.</p> <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < redenen om te bewaren: schoonheid, belang, herinnering, persoonlijke band ></p>	<p>L4</p> <p>De leerlingen weten 5.3.3 dat ontwikkelingen in de bestudeerde samenlevingen een invloed hebben uitgeoefend op hedendaagse samenlevingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> (on)vrijheid, (on)gelijkheid, (on)verdraagzaamheid, oorlog en vrede; erfgoed. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < gebouwen, plaatsnamen, volksverhalen, ambachtelijke vaardigheden ></p> <p>De leerlingen kunnen 5.3.4 uitleggen hoe persoonlijke identiteit mee gevormd wordt door het verleden:</p> <ul style="list-style-type: none"> familiebanden; aandenken; 	<p>L6</p> <p>De leerlingen kunnen 5.3.2 de relatie tussen heden, verleden en toekomst verwoorden met betrekking tot de bestudeerde samenlevingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> materieel en immaterieel erfgoed; racisme en discriminatie; organisatie van samenleving en dialoog: democratische instellingen, dictatorschap. <p>5.3.3 uitleggen wat historische gebeurtenissen, ontwikkelingen, plaatsen, en/of personen voor de samenleving kunnen betekenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> erfgoed: standbeelden, straatnamen, verhalen, feestdagen. <p><u>Woordenschat (richtinggevend):</u> < Materieel erfgoed: gebouw, weg en pad, foto, kleding, landschap en locatie, gebruiksvoorwerp. Immaterieel erfgoed: traditie, dialect, zang, dans, sport en spel, processie, folklore, herdenkingsceremonie ></p>
---	--	--

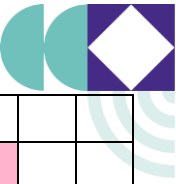
Erfgoed, identiteit, betekenis, relatie verleden-heden

Erfgoed

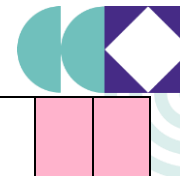
MD/GO!	🚩	🔗	Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
KO 5.3.3			GE.220		Herkennen erfgoed uit het eigen leven. Voorbeelden <i>Erfgoed uit eigen leven:</i> <ul style="list-style-type: none"> Opa zingt 'daar was laatst een meisje loos'. Uit de koekentrommel tovert oma foto's van mama toen zij even oud was als ik. 									
KO 5.3.2		GE.114	GE.221		Illustreer sporen uit het verleden. Te hanteren begrip									

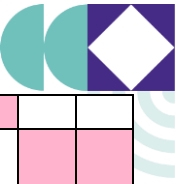
				dingen van vroeger															
KO 5.3.2			GE.222	Illustreren het belang van erfgoed. MIA <i>Belang:</i> de schoonheid, de herinnering, de persoonlijke band/ identiteit Te hanteren begrippen de herinnering, bewaren															
L4 5.3.3 L6 5.3.3			GE.223	Herkennen erfgoed in de samenleving. MIA <i>Erfgoed:</i> materieel Voorbeelden <i>Materieel erfgoed:</i> gebouw, foto															
L4 5.3.3 L6 5.3.3			GE.224	Herkennen erfgoed in de samenleving. MIA <i>Erfgoed:</i> immaterieel Voorbeelden <i>Immaterieel erfgoed:</i> feestdagen, rituelen, folklore															
L4 5.3.3 L6 5.3.3			GE.225	Herkennen erfgoed van hun stad of gemeente. MIA <i>Erfgoed:</i> <ul style="list-style-type: none"> • materieel • immaterieel: regionale feesten, verhalen, dialect Te hanteren begrip het erfgoed Voorbeelden <i>Erfgoed:</i> het standbeeld, de straatnaam, het monument, het gebouw, de kunstcreatie, de plaatsnaam															

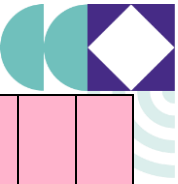
L4 5.3.4	LL.098 LL.068		GE.226		Determineren erfgoed uit eigen leven en omgeving.													
L4 5.3.3			GE.227		Duiden de ontstaansperiode van hun stad of gemeente. MIA <i>Ontstaansperiode:</i> <ul style="list-style-type: none"> historische periode jaartal van ontstaan reden van ontstaan: handelsroutes, natuurlijke ligging Te hanteren begrippen de ontstaansperiode, het ontstaan													
L4 5.3.3	LL.098 LL.068		GE.228		Determineren erfgoed in hun stad of gemeente.													
L4 5.3.3 L6 5.3.3			GE.229		Illustreer het belang van erfgoed. MIA <i>Belang:</i> <ul style="list-style-type: none"> educatieve waarde: Erfgoed helpt ons te leren van het verleden en biedt inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen en historische gebeurtenissen. economische impact: Het stimuleert toerisme, creëert werkgelegenheid en draagt bij aan stedelijke ontwikkeling. innovatie en inspiratie: Historische kennis en traditionele ambachten vormen een bron van creativiteit en vernieuwing. Te hanteren begrippen het inzicht, het economisch belang, het toerisme, de werkgelegenheid, de ontwikkeling, het ambacht, de innovatie, de inspiratie													
L4 5.3.3 L6 5.3.2 L6 5.3.3	LL.098 LL.068 MV.00 3 MV.00 4 MV.00 5		GE.230		Analyseren het belang van erfgoed.													
L6 5.3.2	BU.11 6 MV.00 6		GE.231		Illustreer het belang van erfgoed. MIA <i>Belang:</i> <ul style="list-style-type: none"> duurzaamheid en behoud: Erfgoed leert ons zorg te dragen voor onze omgeving en stimuleert het behoud van historische gebouwen en natuurgebieden. sociale cohesie: Het kan gemeenschappen verenigen en een gevoel van continuïteit en samenhang bevorderen. 													

					<ul style="list-style-type: none"> culturele rijkdom: Het draagt bij aan een gevarieerd cultureel landschap en bevordert respect voor diverse tradities en achtergronden. <p>Te hanteren begrippen de waarde, de gemeenschap, de identiteit, het behoud, duurzaam, de cultuur, de discriminatie, het racisme, de samenleving, de dialoog, de democratische instelling, het dictatorschap</p>													
L4 5.3.3 L6 5.3.2 L6 5.3.3	LL.098 LL.068		GE.232		<p>Analyseren het belang van erfgoed wereldwijd.</p> <p>Te hanteren begrippen het werelderfgoed, UNESCO, de traditie</p>													
Collectieve identiteit																		
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
KO 5.3.2		BU.11 3 BU.11 4	GE.233		<p>Herkennen collectieve identiteit.</p> <p>MIA <i>Collectieve identiteit:</i> overeenkomsten en verschillen tussen mensen</p> <p>Voorbeelden <i>Collectieve identiteit:</i> Wat eet jouw familie tijdens feestdagen?</p>													
L4 5.3.3			GE.234		<p>Herkennen collectieve identiteit.</p> <p>MIA <i>Collectieve identiteit:</i> symbolen, gebruiken, feestdagen die gemeenschappen verbinden</p> <p>Voorbeelden <i>Collectieve identiteit:</i> Welke symbolen herken je in je stad/ gemeente?</p>													
L4 5.3.3	BU.10 2		GE.235		<p>Herkennen collectieve identiteit.</p> <p>MIA <i>Collectieve identiteit:</i> Erfgoed en geschiedenis draagt bij aan identiteit van een samenleving.</p> <p>Voorbeelden <i>Collectieve identiteit:</i></p>													

					Waarom is dit gebouw belangrijk voor onze stad?												
L6 5.3.3		BU.10 3 BU.10 9	GE.236		<p>Herkennen collectieve identiteit.</p> <p>MIA <i>Collectieve identiteit:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • evolutie • invloed op maatschappelijke samenhang <p>Voorbeelden <i>Collectieve identiteit:</i> “Hoe verandert een samenleving door invloed van andere culturen?”</p>												
KO 5.3.2 L4 5.3.3 L6 5.3.3	LL.106		GE.237		<p>Geven weer wat historische gebeurtenissen, ontwikkelingen, plaatsen, en/of personen voor de samenleving kunnen betekenen.</p> <p>MIA <i>Betekenen:</i> collectieve identiteit</p>												
Relatie verleden - heden																	
MD/GO!			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
L4 5.3.3			GE.238		<p>Illustreer hoe ontwikkelingen in de bestudeerde samenleving een invloed hebben op hedendaagse samenlevingen.</p> <p>MIA <i>Invloed:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • (on)vrijheid • (on)gelijkheid • (n)verdraagzaamheid • oorlog en vrede 												
L6 5.3.2			GE.239		<p>Beschrijven de relatie tussen heden, verleden en toekomst met betrekking tot de bestudeerde samenlevingen.</p> <p>MIA <i>Relatie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • racisme en discriminatie • organisatie van samenleving en dialoog: democratische instellingen, dictatorschap 												
L4 5.3.3 L6 5.3.2	LL.098		GE.240		Vergelijken de bestudeerde samenleving met hedendaagse samenlevingen.												

KO 5.3.3 L4 5.3.3 L6 5.3.2			GE.241		Reflecteren in verschillende contexten over de betekenis van verleden voor heden en toekomst.												
---	--	--	--------	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PBD GO! concept goedgekeurd door raad GO! nog niet door AHOV